

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra slovanských jazyků a literatur
Oddělení českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Přechylování příjmení v českém jazyce

Vypracovala: Nagyová Helena
Vedoucí práce: PhDr. Milena Nosková, Ph.D.

České Budějovice 2016

Poděkování

Děkuji PhDr. Mileně Noskové, Ph.D. za odborné vedení práce, věcné připomínky, dobré rady a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce.

Dále bych chtěla poděkovat svým rodičům za jejich veškerou podporu v průběhu celého studia.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 9. května 2016

.....
Helena Nagyová

Anotace

Tématem bakalářské práce je přechylování příjmení v českém jazyce. Práce je rozdělena do dvou částí. V teoretické části je zahrnuto všeobecné poučení o přechylování a zákonech spravujících tuto problematiku. Dále je podstatná část věnována teoretickému seznámení s pravidly přechylování a skloňování jednoslovných i víceslovných příjmení. Konec teoretické části je věnován problematice přechylování z pohledu lingvistů, a také poučení o začleňování cizích a orientálních osobních jmen do češtiny. Druhá polovina práce obsahuje výzkumnou část zpracovanou kvantitativním šetřením pomocí anonymního dotazníku, jenž byl rozdán respondentům tří věkových kategorií. Cílem práce je zjištění, zda respondenti upřednostňují přechýlená či nepřechýlená příjmení, a zda existuje vztah mezi názory respondentů a jejich věkem.

Klíčová slova

přechylování - skloňování - příjmení - pravidla - zákony

Annotation

This bachelor thesis is focused mainly on formation of feminines in the Czech language. The paper is divided into two parts. Theoretical part pays attention to the general information about gender inflection and laws related to this problematic. Essential part engages in the theoretical familiarization with formation of feminines rules and declension of one-word and multi-word surnames. The end of this thesis contains some linguists' opinions to this problematic as well as a brief description of spelling of foreign first names and their integration to the Czech language. The second part of this thesis is practical and is processed via quantitative survey using nameless questionnaire which has been distributed to three age categories. The aim of this paper is to find out whether respondents agree with the formation of feminines or not and also whether the relation between attitude and age exists.

Key words

formation of feminines - declension - surnames - rules - laws

Obsah

ÚVOD	6
A. TEORETICKÁ ČÁST	7
1 OBECNÉ POUČENÍ O PŘECHYLOVÁNÍ.....	7
1.1 CHARAKTERISTIKA PŘECHYLOVÁNÍ.....	7
1.2 ZAŘAZENÍ PŘECHYLOVÁNÍ DO JAZYKOVÉHO SYSTÉMU	7
1.3 SYSTÉM PŘECHYLOVÁNÍ V ČESKÉM JAZYCE	8
2 ZÁKONY	12
2.1 ZÁPIS ŽENSKÝCH PŘÍJMENÍ DO MATRIKY	12
2.2 ZÁKON V JAZYKOVÉ PRAXI.....	13
2.3 UŽÍVÁNÍ PŘÍJMENÍ VE VEŘEJNÉ A SPOLEČENSKÉ KOMUNIKACI	13
3 PRAVIDLA SKLOŇOVÁNÍ A PŘECHYLOVÁNÍ PŘÍJMENÍ JEDNOSLOVNÝCH I VÍCESLOVNÝCH	14
3.1 JEDNOSLOVNÁ PŘÍJMENÍ MAJÍCÍ FORMU SUBSTANTIVA	14
3.2 JEDNOSLOVNÁ PŘÍJMENÍ MAJÍCÍ FORMU ADJEKTIVA	27
3.3 PŘECHYLOVÁNÍ VÍCESLOVNÝCH PŘÍJMENÍ	29
4 PROBLEMATIKA PŘECHYLOVÁNÍ Z POHLEDU LINGVISTŮ	38
5 POUČENÍ O ZAČLEŇOVÁNÍ CIZÍCH A ORIENTÁLNÍCH OSOBNÍCH JMEN DO ČEŠTINY	41
5.1 SPOLEČENSKÁ KOMUNIKACE	41
5.2 ÚŘEDNÍ KOMUNIKACE	42
5.3 PŘEKLADOVÁ LITERATURA	42
5.5 ORIENTÁLNÍ OSOBNÍ JMÉNA.....	44
B. VÝZKUMNÁ ČÁST.....	47
6 CÍL PRÁCE, PŘEDPOKLADY, VÝZKUMNÝ SOUBOR	47
7 METODIKA.....	49
8 VÝSLEDKY.....	52
ZÁVĚR	64
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	66
PŘÍLOHY.....	70
PŘÍLOHA 1.....	70
PŘÍLOHA 2.....	72

ÚVOD

Jméno a příjmení jsou dvě věci, které nás provázejí celým životem. Křestní jméno nám bylo dáno, nerozhodujeme o něm. A pokud s ním nejsme opravdu velice nespokojeni, necháme si ho. Příjmení tak jistou pozici nemá. Převážně u žen se příjmení sňatkem mění a každá žena se navíc může rozhodnout, zda si přeje užívat jeho přechýlenou, nebo nepřechýlenou podobu.

V České republice je nejrozšířenější přechýlené příjmení, obsahující základní přechylovací příponu -ová. Některé ženy s touto formou příjmení ovšem nesympatizují, a proto se rozhodují pro nepřechýlenou, tedy mužskou podobu příjmení, která je některými občany České republiky odsuzována.

Předkládaná bakalářská práce je rozdělena do dvou částí, tj. teoretické a výzkumné. První část práce, teoretická část, je koncipována jako zevrubný vhled do problematiky rozdělený do několika kapitol. Každá kapitola se věnuje jednomu konkrétnímu tématu a dále je rozdělena do podkapitol, pro lepší přehlednost a orientaci v textu.

Cílem první kapitoly je především obecné poučení o přechylování. Konkrétně se jedná o přechylování obecných jmen, přechylování příjmení, přechylování obyvatelských jmen, opačné přechylování, přechylování jmen zvířat a přechylování k neutřím. Dále zde nalezneme charakteristiku přechylování a zařazení tohoto jevu do jazykového systému.

Zákony týkající se této problematiky a jejich praktickou realizaci budeme rozebírat ve druhé kapitole.

Hlavním cílem teoretické části bakalářské práce je definování a shrnutí pravidel skloňování a přechylování příjmení jednoslovných i víceslovných. Tomu se bude věnovat třetí kapitola, kam budou zároveň zahrnuta jednoslovná příjmení ve formě substantiv, jednoslovná příjmení ve formě adjektiv a víceslovná příjmení se spojkou, členem, předložkou či podobným výrazem, se spojovníkem i bez spojovníku. Tato kapitola je členěna do několika podkapitol a zároveň obsahuje ilustrační příklady.

Čtvrtá kapitola představí názory několika lingvistů na problematiku přechylování příjmení v českém jazyce.

Poslední kapitola spadající do teoretické části obsahuje pouze stručné informace o začleňování cizích a orientálních osobních jmen do češtiny ve třech oblastech, jimiž jsou společenská komunikace, úřední komunikace a překladová literatura.

Výzkumná čili praktická část bakalářské práce je realizována pomocí dotazníkového šetření. V této části si klademe za cíl zjistit, jaký postoj zaujímají respondenti k nepřechylování českých příjmení v různých situacích či u různých profesí. Dalším cílem je zjištění, zdali existuje přímá souvislost mezi věkem respondentů a jejich názory na tuto problematiku.

A. TEORETICKÁ ČÁST

1 Obecné poučení o přechylování

Nejprve bychom si měli vymezit samotný pojem přechylování. Podle Šmilauera (1972) je přechylování tvoření jmen ženských ze jmen mužských.

Další definici je možno nalézt v Pravidlech českého pravopisu (2011): „*Přechylování příjmení neboli odvozování ženské podoby příjmení z příjmení mužského je pro češtinu přirozené, je součástí jejího gramatického systému.*“ (Autorský kolektiv pracovníků Lingea, 2011: s. 643)

Do třetice uveďme stručnou definici dle Čechové, podle níž je přechylování „*tvoření převážně ženských jmen od mužských (ředitel – ředitelka, dělník – dělnice, žák – žákyně [...])*“ (Čechová, 2011: s. 22)

1.1 Charakteristika přechylování

Tvoření ženských protějšků k názvům mužským je proces, který nazýváme přechylování. Výjimečně můžeme narazit na slova mužského rodu, která byla vytvořena jako protějšek k názvu ženskému.

Přechylujeme především jména osob nebo názvy zvířat. V obou skupinách můžeme nalézt výjimky. V případě jmen osob jsou to například slova, která pro oba rody zůstávají stejná (*chytrák, miláček*). Názvy zvířat nepřechylujeme, pokud se jedná o zvířata nedomestikovaná či v případě odborných zoologických názvů (*skřivan, vrána apod.*; Dokulil, 1986).

Další výjimky se týkají slov, která nepodléhají přechylování vůbec, jelikož jsou rodové dvojice pojmenovány rozdílným lexémem. Jedná se o slova jako například: *bratr – sestra, strýc – teta apod.* Každý z členů označuje jeden biologický rod. Jelikož tento jev nečiní v praxi větší potíže, nevěnujeme mu v bakalářské práci pozornost (Pravdová, Svobodová, 2014).

Specifickým znakem českého jazyka je takzvané obourodé pojmenování, spočívající v tom, že v nominativu singuláru existuje pouze jeden shodný tvar pro oba rody, mužský i ženský. V mnoha případech však není snadné určit, zda se jedná právě o obourodé pojmenování, nebo o částečnou homonymii. Příkladem obourodého pojmenování jsou slova jako *choť, sirota* nebo *popleta* (Čmejrková, 2002).

1.2 Zařazení přechylování do jazykového systému

Pokud hovoříme o přechylování v širším smyslu slova, pohybujeme se v oblasti morfologie, která se zabývá tvořením slov. Z morfologického hlediska vydělujeme tři rozdílné

onomaziologické procesy, na jejichž základě můžeme srovnat slova základová a nově utvořená. Konkrétně se jedná o procesy mutace, transpozice a modifikace (Hubáček et al., 2002).

O mutaci hovoříme v případech, kdy nově vzniklá slova označují jinou skutečnost než slova základová (*mléko: substance-látka* → *mlékárna: substance-místo*). Při tomto procesu může, ale nemusí docházet ke změně slovního druhu. Při procesu transpozice má nově vzniklé slovo stejný lexikální význam jako slovo základové, ale dochází ke slovnědruhovému přeměně (*létat: verbum* → *létání: substantivum*). Posledním onomaziologickým procesem je modifikace, při níž dochází k obměně významu slova základového bez slovnědruhovému přeměně (*kalich – kalíšek*). Původní význam slova tedy dostává jistý obohacující příznak (Hubáček et al., 2002).

1.3 Systém přechylování v českém jazyce

Jelikož se v této bakalářské práci zabýváme přechylováním příjmení, pro tvoření přechýlených ženských pojmenování v češtině uvedeme jen základní a teoretická fakta, v rámci této kapitoly.

Akademická příručka českého jazyka (2014) nabízí tento systém přechylování:

1. Přechylování obecných jmen
2. Přechylování příjmení
3. Přechylování obyvatelských jmen
4. Opačné přechylování

Příruční mluvnice češtiny (2012) uvádí dvě další kategorie:

5. Přechylování jmen zvířat
6. Přechylování k neutrum

Přechylování obecných jmen

Tato oblast jazyka se rozvíjí velice dynamicky a odráží současný vývoj společnosti. Jelikož se ženy stále větším dílem uplatňují ve všech oblastech lidské činnosti, je zapotřebí nových pojmenování pro jejich povolání, tituly atd. (Cuřín, Novotný, 1987).

Vzhledem ke vztahu k základovému maskulinu rozlišujeme dva typy přechylování dle toho, jak jsou daná slova utvořená. První skupina se týká názvů, které jsou utvořeny z plného kmene maskulina (*učitel – učitelka, řidič – řidička apod.*). Druhá skupina zahrnuje feminina utvořená z primárního kmene maskulina (*dělník – dělnice, sportovec – sportovkyně¹*; Dokulil, 1986).

¹ Maskulina a feminina zde tvoří dvojice podle sufixů připínaných k primárnímu kmeni: -ník/-nic(e) nebo -(e)c/-kyn(ě). Například *kominík – kominice, umělec – umělkyně* (Dokulil 1986).

Akademická příručka českého jazyka (Pravdová, Svobodová, 2014) dělí přechylovací formanty, které se v jazyce vyskytují v základní podobě i v rozšířených variantách², na nejvyšším stupni obecnosti do následujících skupin: -ka, -ice, -yně, -na, -anda, -ová.

Podle početního zastoupení zařazujeme na první místo formant -ka, kterým se vytvářejí ženská pojmenování od mužských jmen domácích, jmen cizího původu, jmen odvozených i neodvozených³ (Hrušková, 1967). Tento sufix obsahuje rozšířené varianty -nka, -enka, -ička, -ovka, -ezka. (Dokulil, 1986). Přípona -ka je dle mnoha zdrojů⁴ nejproduktivnější příponou, jelikož je používána při přechylování cizích jmen. Většina cizích jmen proudících do českého jazyka se přechyluje pomocí této přípony. Příklady nalezneme ve slovníku *Nová slova v češtině 2* (Martincová, 2004), kde jsou zachyceny neologismy jako třeba *korfbalistka*, *outsiderka* či *samohrajka*. Jako další příklady mohou posloužit slova *snowboardistka*, *raftačka* nebo *teroristka* (Opavská, 2005).

Další základní příponou, druhou podle produktivity, je přípona -ice/-nice s variantami -čice, -ovice, -evice. Pomocí této přípony přechylujeme slova domácího původu, slova cizí jen ojediněle (Hrušková, 1967). Tento sufix používáme jen pro několik názvů osobních (*čertice*, *poslice*) a pro většinu názvů zvířecích (Dokulil, 1986).

Přípona -yně s variantami -kyně (připojení ke jménům zakončeným na -ec a -ce) a -ovkyně má pouze přechylovací funkci a užívá se u jmen stylisticky příznakových nebo frekvenčně omezených (Hrušková, 1967). Tyto sufixy řadíme mezi produktivní přípony, ovšem jsou méně užívané než přípona -ka. Zajímavostí je, že u některých slov existuje shoda s oběma příponami (*přítelka i přítelkyně*, *ctitelka i ctitelkyně*; Dokulil, 1986).

Přípona -na s variantami -ovna (*královna*), -ezna (*princezna*) a -ena (*švadlena*) zahrnují základní stejně jako okrajová jména slovní zásoby (Hrušková, 1967). Zajímavým případem, který by neměl být opomenut, je odvozování konverzí, tedy koncovkami vzoru žena. Jedná se o zastaralé domácí názvy (*sousedka*, *kmotra*) či o běžnější cizí názvy (*blondýna*, *magistra*). Těž bychom sem mohli zařadit vlastní jména (*Jana*, *Pavla*, *Františka* apod.; Dokulil, 1986).

Hrušková (1967) zmiňuje velice úzkou skupinu jmen přechýlených pomocí formantu -anda. Jména náležející do této skupiny většinou vznikla z mužských protějšků zakončených na -ák, jsou stylisticky příznaková a pejorativní (*štramanda*).

Sufix -ová používáme primárně pro odvozování ženských příjmení (Mluvnice češtiny, 1986). Přechylování příjmení se realizuje připojením sufixu -ová k příjmení mužskému. Této problematice se věnujeme podrobněji v dalších částech této bakalářské práce, proto ji zde nebudeme podrobněji rozebírat.

² Rozšířené varianty jsou výsledkem historického vývoje.

³ Tato přípona je hojně využívána též u jmen obyvatelských, viz *Přechylování obyvatelských jmen*, str. 10.

⁴ Tuto informaci lze nalézt v publikacích: Hauser (1986), Dokulil (1986), Havránek a Jedlička (1981) a dalších.

Zajímavým užitím přechýlených názvů, které se v současnosti již nevyskytuje, bylo označování manželek podle základového substantiva, které označovalo jejich manžely (*kovářka, učitelová* apod.; Dokulil, 1986).

Přechylování příjmení

Potřeba mít pro osoby mužského a ženského přirozeného rodu odlišná pojmenování se v češtině objevuje mnohem výrazněji než u jiných slovanských jazyků. Dokladem může být zmínka P. Eisnera (2015) v publikaci prvně vydané roku 1946, že český jazyk je k ženám shovívavější než latina nebo řečtina, jelikož rozlišil slova jako muž a člověk.⁵ Přechylování je velice produktivní modifikační slovtvorný postup a díky němu existují přechýlené podoby téměř ke každému maskulinu. Frekvence užívání těchto přechýlených tvarů se ovšem liší. Například slovo horník je u nás vcelku známým výrazem, ačkoli od něj odvozené slovo hornice sice existuje, ale téměř se nepoužívá (Čmejková, 2002).

Přechylování obyvatelských jmen

Podle Akademické příručky českého jazyka (2014) u skupiny obyvatelských jmen neplatí, že by se přechýlené podoby tvořily důsledně od všech zeměpisných jmen. Ve velké míře se zde uplatňuje frekvence užití slov. Chceme-li přechýlit jméno nepříliš známé a užívané, preferujeme opisný tvar. Pokud bychom trvali na přechýlení, mohli bychom dostat těžko vyslovitelný a krkolomný tvar, jehož interpretace by mohla působit potíže (Mariánské Lázně - *Mariánskolázeňanka). Zároveň jsou v Akademické příručce českého jazyka (2014) uvedeny dva sufixy užívané pro přechylování obyvatelských jmen: přípony -ka a -yně.

Sufix -ka je nejvyužívanějším sufixem při přechylování vůbec, jeho značné užití je patrné i ve skupině výše zmíněných obecných jmen, kde patří k nejproduktivnější příponě. Základovými slovy mohou být mužská obyvatelská jména bez koncovky (*Čech – Češka*), obyvatelská jména zakončená na -an (*Londýňan – Londýňanka*) nebo jména končící na -ec (*Argentinec – Argentinka*), ale u těch při přechylování příponu vypouštíme (Pravdová, Svobodová, 2014).

Využití přechylovacího formantu -yně je poměrně omezené, přechýlené podoby se tvoří od mužských jmen bez přípony (*Řek – Řekyně*) i s příponou (*Turek – Turkyně*; Pravdová, Svobodová, 2014).

⁵ Konkrétně se jedná o nedostatečné uznání žen a ženského rodu v rovině jazykové. Eisner (2015) tvrdí, že je nastolena nadvláda muže nad ženou a jako ilustraci svého tvrzení uvádí například anglické slovo *man*, jelikož slovo pro ženu je pouze odvozeninou slova pro muže: *man – woman* (Eisner, 2015).

Opačné přechylování

Výjimečně můžeme narazit na slova mužského rodu, která byla vytvořena jako protějšek k názvu ženskému. Jedná se o takzvané opačné přechylování (*vdova – vdovec, srna – srnec, husa – houser*). Tento jev dokazuje například Hauser (1986), který tvrdí: „*Podstatná jména životná pojmenovávají zpravidla bytosti rozlišené podle přirozeného rodu na mužské a ženské. V rámci tohoto rozlišení se uplatňuje slovtvorná kategorie názvů přechýlených, v níž se dvojice přirozeného rodu tvoří slovtvornými prostředky. Pravidelně se přitom odvozují jména ženská ze jmen mužských, opačné případy jsou výjimečné.*“ (Hauser, 1986: s. 129)

Přechylování jmen zvířat

Přechylování jmen zvířat k ženskému rodu se děje skrze příponu *-ice*. Podle Dokulila (1986) je tento sufix, co se týče produktivity, na pomyslném druhém místě. Můžeme ho použít jen pro několik názvů osobních (*čertice, poslice*) a pro většinu názvů zvířecích. Mohli bychom dokonce říci, že tato přípona je u přechylování zvířecích názvů monopolní (*medvědice, lvíce, pávice, orlice* apod.).

Přechylování k neutřům

Přechylování k neutřům využíváme k tvoření jmen mláďat a nedospělých bytostí. Odvozování se realizuje koncovkou *-e/-ě* (*lev – lvíče, orel – orlíče*). Nové odvozeniny tohoto typu nevznikají, jako náhradu lze považovat deminutiva. Zajímavostí je, že mnoho názvů mláďat je synchronně neodvozených (*hříbě, tele, štěně*; Karlík, 2012).

2 Zákony

2.1 Zápis ženských příjmení do matriky

„Přechylování příjmení vyplývá ze samotné povahy českého jazyka, z potřeby začlenit ženská příjmení do mluvnického systému češtiny. Přípona -ová/-á je užitečná nejen proto, že jednoznačně informuje, zda mluvíme o muži, či ženě, ale především umožňuje příjmení skloňovat.“ (Cibulka, Saturková, 2007).

Zapsání ženských příjmení do matriky je řízeno zákonem č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení (Henych, 2002). Zde se dozvídáme, že ženské příjmení lze buď vytvořit zcela v souladu s pravidly české mluvnice, nebo, v případech, ve kterých to mezinárodní Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin z roku 1998 umožní, matriční úřad na žádost nositelky příjmení vede jeho formu v souladu s pravidly české mluvnice společně s formou, která se s těmito pravidly zcela neshoduje. Z těchto dvou forem příjmení si žena vybere jednu, kterou bude uvádět při úřední komunikaci (Knappová, 2008).

Nutno podotknout, že tento zákon se opírá pouze o pravidla české mluvnice, která nejsou normou právně vázanou, ale pouze společensky uznávaným doporučením. Dle M. Knappové (2003) neměli jazykovědci-bohemisté šanci, aby se k této problematice vyjádřili po stránce jazykovědné, jelikož se na ně právníci během přípravy tohoto zákona neobrátili.

Z výše uvedených informací vyplývá, že používání nepřechýleného příjmení bylo umožněno pouze příslušnicím národnostních menšin, což se projevilo tím, že se některé ženy začaly hlásit k národnostním menšinám pouze proto, aby mohly používat nepřechýlené příjmení. Z tohoto důvodu byl zákon č. 301/2000 Sb. novelizován zákonem č. 165/2004 Sb. Nyní tedy, pokud chce žena užívat manželovo příjmení v nepřechýlené podobě, může o zapsání této podoby do oddacího listu zažádat v případě, že se jedná o:

- a) cizinku,
- b) ženu, která má či bude mít trvalý pobyt v cizině,
- c) ženu, jejíž manžel je cizinec,
- d) ženu, která je jiné než české národnosti.

Dále v tomto zákoně nalezneme právní úpravu případu rodičů, kteří chtějí, aby jejich dcera měla nepřechýlené příjmení; toho lze dosáhnout za stejných podmínek jako v předchozím případě (Knappová, 2008).

2.2 Zákon v jazykové praxi

Jak z výše uvedeného zákona a jeho novel vyplývá, slouží zákon k úpravě příjmení, která se zapisují do matrik a veřejných úředních listin, osobních dokladů atp. Do těchto dokumentů příjmení zapisujeme převážně v nominativu singuláru – ve slovníkové podobě.

Většina občanek České republiky používá příjmení v tradiční, přechýlené podobě, která je utvořena dle standardních pravidel české mluvnice. Jedná se především o typy příjmení, která jsou v maskulinu zakončena na konsonant.

Pravomoc rozhodnout, zdali je, nebo není možno zapsat příjmení v nepřechýlené podobě, přísluší matrikám. Ovšem úředníci z tohoto orgánu státní správy se obracejí na lingvisty, kteří na požádání sdělují, jak se podle pravidel mají příjmení správně skloňovat a v návaznosti na to přechylovat (Knappová, 2008).

2.3 Užívání příjmení ve veřejné a společenské komunikaci

Výše zmíněný zákon se týká pouze zápisů příjmení do matrik. Nejedná se tedy o zákon, který by upravoval užívání příjmení například na obálkách a v tiráži, v recenzích, v publicistice, v televizních programech, na plakátech či kdekoli jinde. Tyto situace zákon neřeší a otázka, jak psát příjmení správně podle zákona, pro ně není zcela smysluplná (Šimandl, 2001).

Pokud je cizinka žijící v České republice zapsána na úřadě svou typickou, nepřechýlenou podobou, neznamená to, že je příkázáno používat tuto formu při běžné komunikaci. Naopak, při té je doporučováno přechylovat toto příjmení, jelikož v opačném případě je možné, že vzniknou nepříjemnosti v podobě nepochopení pohlaví dané osoby. Dále to může působit nepřírozeně až směšně.

V běžném písemném i ústním styku, kde se příjmení vyskytují v různých pádech, je zvykem podrobit příjmení zákonitostem českého jazyka, skloňování. Tato vlastnost totiž patří k obecným zákonitostem češtiny. K těmto zákonitostem patří přirozeně také přechylování, které není v běžné společenské komunikaci záležitostí legislativních rozhodnutí. A jelikož neexistuje zákon o češtině, který by dal právní oporu používání příjmení ve veřejné komunikaci, nejedná se v případě přechylování o žádný prohřešek (Knappová, 2008).

3 Pravidla skloňování a přechylování příjmení jednoslovných i víceslovných

Na první pohled se nám problematika přechylování příjmení může jevit jako záležitost banální, jelikož stačí k základovému příjmení mužskému přidat přechylovací příponu -ová nebo koncovku -á. Avšak v případě, že bychom toto pravidlo užívali na všechna příjmení, časem bychom narazili na krkolomné a těžko vyslovitelné tvary příjmení, které by pouze činily potíže.

V této kapitole se zabýváme přehledem přechylování a skloňování příjmení jednoslovných i víceslovných. Konkrétně se zde opíráme o systém přechylování příjmení, který je uveden v knize *Naše a cizí příjmení v současné češtině*.⁶

3.1 Jednoslovná příjmení mající formu substantiva

3.1.1 Příjmení je v nominativu ve výslovnosti zakončeno na konsonant

Do této skupiny patří příjmení domácího i cizího původu, která jsou v nominativu zakončena konsonantem. U těchto příjmení se skloňovací koncovky a přechylovací přípona -ová připojují k tvarotvornému základu, ale existují také příjmení, která mají ve svém základu pohyblivé vokály -e-, -o-, -a-. Příjmení zakončená na konsonant skloňujeme podle vzoru pán či muž.

Příjmení je zakončeno na konsonant tvrdý nebo obojetný

- a. Většina ženských příjmení tohoto typu, domácích i cizích, se tvoří připojením přípony -ová (*Novák, 2. p. Nováka – Nováková; Zahradník, 2. p. Zahradníka – Zahradníková*). Tato příjmení se také skloňují pravidelně, a to podle vzoru pán.
- b. Můžeme se setkat s příjmením, kde před koncovým konsonantem stojí pohybné -e-. U těchto příjmení rozlišujeme několik druhů:
 - Příjmení zakončená na -ek, -ček jsou většinou slovanského původu. Tato příjmení vznikla ze jmen osobních nebo obecných a pohybné -e- se zde při skloňování a přechylování vypouští (*Hájek, 2. p. Hájka – Hájková*). Pouze v případech, kdy by vypuštění pohybného -e- mohlo způsobit potíže ve výslovnosti, se ponechává.

⁶ KNAPPOVÁ, M. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*, 2008. Tato publikace je nejrozsáhlejší a nejaktuálnější příručkou zabývající se touto problematikou. Nikde jinde nelze nalézt takto podrobně rozpracovaný systém přechylování a skloňování příjmení. Z tohoto důvodu se budeme opírat právě o tuto publikaci, konkrétně o kapitolu Skloňování a přechylování příjmení (konkrétně o strany 43 - 97).

Nutno zdůraznit, že záleží na rodinné tradici (*Vepřek*, 2. p. *Vepřeka i Vepřka – Vepřeková i Vepřková*).⁷

- Příjmení zakončená na -el, -er. U těchto příjmení rozlišujeme příjmení českého a cizího původu. Pokud je příjmení českého původu, kmenové -e- se nevy pouští (*Chmel*, 2. p. *Chmela – Chmelová*). Příjmení, která vznikla z osobních jmen, se pohybných -e- zbavují pouze tehdy, končí-li na -el (*Havel*, 2. p. *Havla – Havlová*). Příjmení vzniklá z osobních jmen a končící na -er si hlásku -e- ponechávají (*Xaver*, 2. p. *Xavera – Xaverová*).
 - Příjmení cizího původu zakončená na -el, -er, jejichž nositelé jsou Češi, jsou v této problematice nejednotná. Pokud se koncovka mužského příjmení, v souladu s rodinnou tradicí, nevyslovuje ve všech pádech, je při skloňování a přechylování také vypuštěna. Jestliže zakončení mužského příjmení vyslovujeme jako [el], pohybné -e- zde při skloňování a přechylování ponecháme, a stejně tak i v případě, jestliže by při jeho vypuštění mohla vzniknout těžce vyslovitelná souhlásková skupina. Celkově lze říci, že vývoj směřuje k ponechání pohybného -e-, proto ho nevysouváme, i když u některých příjmení nelze zjistit rodinný úzus (*Chyrchel* [chyrchl], 2. p. *Chyrchla i Chyrchela – Chyrchlová i Chyrchelová*). V případě, že je nositelem tohoto typu příjmení cizinec, -e- se při skloňování a přechylování ponechává (*Foster* [fostr], 2. p. *Fostera – Fosterová*).
- c. Příjmení, u kterých před koncovkou stojí v písmu pohybné -o-, -a-, jsou většinou původu jinოსlovanského. Pohybné -o- a -a- se v písmu i ve výslovnosti zpravidla vypouštějí, ale v souladu s rodinnou tradicí mohou být též ponechány (*Dubak*, 2. p. *Dubka i Dubaka – Dubková i Dubková*, ale *Pavlok*, 2. p. *Pavloka – Pavloková*, jelikož by v tomto příjmení vysunutí -o- způsobilo komplikace při výslovnosti ženského příjmení).
- d. Skupina příjmení zakončených na -ov, -ev, -in jsou původem adjektiva přivlastňovací a rozdělujeme je podle původu na příjmení domácí a slovanská. Hlásky -o- a -i- jsou u domácích příjmení součástí kmene, a proto se do procesu přechylování a skloňování zapojují pravidelně (*Krov*, 2. p. *Krova – Krovová*). Stejně se řídíme u příjmení domácího původu zakončených na -ev, u nichž kolísají pouze příjmení, která vznikla ze jmen obecných. V tomto případě se postupuje dle rodinné tradice (*Lev*, 2. p. *Lva i Leva – Lvová i Levová*). Slovanská příjmení zakončená na -ov, -ev, -in skloňujeme a přechylujeme zcela pravidelně, koncovky a přípony připojujeme k plné podobě maskulina (*Čechov*, 2. p.

⁷ Ve slovenštině se objevuje tendence pohybné -e- ponechávat, což respektujeme s ohledem na rodinnou tradici. Stejně postupujeme u příjmení s nejasným původem. Zároveň můžeme ve slovenštině narazit na příjmení českého původu, zakončená na -ek (*Stanek*). Tato příjmení jsou ve slovenštině vyslovována stejně jako v češtině, jelikož se de, te, ne vyslovuje jako [dě, tě, ně]. Pokud by se tito občané rozhodli stát občany ČR, mohlo by jim být jejich příjmení počestěno (*Staněk*).

Čechova – Čechovová; Vlčev, 2. p. Vlčeva – Vlčevová). U mužských příjmení typu Mladenov a Slukov je přechylování dle vzorů „Mladenová a Sluková“ nekorektní, ačkoli se běžně používá (*správně: Mladenov, 2. p. Mladenova – Mladenovová; Slukov, 2. p. Slukova – Slukovová*).

- e. Některé slovanské jazyky mají vlastní přechylovací přípony, podobné těm českým, které užívají pro příjmení zakončená na -ov, -ev, -in (*Karamazova*). U těchto příjmení se připouští matriční zápis v podobě přechýlené v souladu s mluvnici českého jazyka stejně jako v souladu s mluvnici jazyka výchozího. Podobným způsobem se postupuje v textech odborných, v bibliografických údajích a tam, kde je nutné zdůraznění výchozí podoby slovanského příjmení. V těchto dokumentech tedy ponecháváme příjmení v původní podobě.
- f. Polatinštělá příjmení zakončená na -ius se v českém jazyce vyskytují také. Pokud jsou mužská příjmení tvořena dle vzoru pán, koncovka nominativu -us se při přechylování většinou vypouští, zřídka se ponechává, a pokud, tak v souladu s rodinnou tradicí. V případě, že koncovku -us ponecháme, přechází příjmení ke měkkému skloňovacímu vzoru, konkrétně ke vzoru muž. Proto rozlišujeme dva způsoby skloňování a přechylování příjmení končících na -ius (*Kramerijs, 2. p. Krameria i Kramerius – Krameriová i Krameriusová*). Nutno zdůraznit, že tato pravidla aplikujeme pouze na příjmení českých nositelů.
- g. Zvláštnosti vztahu psané a vyslovované podoby
 - Cizí příjmení končící na -c, ale vyslovované jako [k], můžeme ve skloňovaných tvarech v psané podobě zapsat s -c, ale můžeme se též setkat se zápisem -k. U přechýlených příjmení se z identifikačních důvodů píše pouze -c (*Balzac, 2. p. Balzaca i Balzaka – pouze Balzacová*).
 - Další zvláštností jsou francouzská příjmení zakončená na skupinu konsonantů -rd, -rt, -nd, -nc, -gh, jelikož tvoří skupinu rozdílně psaných a vyslovovaných příjmení. U těchto příjmení se v písmu před skloňovacími koncovkami a přechylovací příponou psaná podoba obvykle zachovává. Konkrétně, pokud máme příjmení zakončené na skupinu souhlásek, poslední konsonant nevyslovujeme (*Flaubert [flóbér], 2. p. Flauberta [flóbéra] i [flóbérta] – Flaubertová [flóbérová i flóbértová]*).
 - U francouzských a anglických příjmení končících na němém -e- se toto písmeno před pádovými koncovkami vypouští, pokud nesouvisí s výslovností předcházejícího vokálu. Vývojové tendence směřují k ponechávání tohoto tzv. němého -e-, aby byla zřejmá nominativní podoba. Jelikož jsou tato příjmení zakončena v psané podobě na vokál, je možné je zapsat v podobě přechýlené i nepřechýlené (*Verne*

[vern], 2. p. *Verna i Vernea – Vernová, Verneová i Verne*). Pokud má koncové -e vliv na výslovnost konkrétního příjmení, nevynechává se ani při skloňování, ani při přechylování (*White [vajt], 2. p. Whitea [vajta] – Whiteová i White*).

Příjmení je zakončeno na konsonant měkký, řidčeji obojetný

- a. Patří sem příjmení jak domácího, tak cizího původu, která běžně skloňujeme podle vzoru muž a jejichž přechylování probíhá dle pravidelného vzorce (*Brož, 2. p. Brože – Brožová*). Příjmení končící ve výslovnosti na [s], v psané podobě na -z, -x se skloňují podle vzoru pán, ale jejich tvary jsou poté odlišné. Tento způsob je v současnosti poněkud zastaralejší a ve většině případů se již neuplatňuje. U těchto případů se ve velké míře uplatňují nářeční či rodinné zvyklosti (*Marx, 2. p. Marxe zastarale i Marxa – Marxová*).
- Zajímavostí je, že například v řečtině nalézáme u některých typů příjmení vlastní způsoby přechylování (*Glezos – Glezu, Stamidis – Stamidu*). Do matriky České republiky jsou tato příjmení zapisována buď v souladu s jazykem českým, nebo dle rodinné tradice, která odpovídá mluvnicku řecké. V původní podobě se příjmení nechávají zejména v odborných textech, bibliografiích atp.
- b. Před koncovým konsonantem stojí pohybné -e-. Tato příjmení můžeme opět rozdělit do několika skupin:
- Příjmení zakončená na -ec jsou příjmení vzniklá ze jmen obecných či z osobních jmen. Pohybné -e- se u tohoto typu příjmení při skloňování a přechylování vypouští (*Jakubec, 2. p. Jakubce – Jakubcová*). Ovšem i v této skupině nalezneme výjimky (*Švec, 2. p. Ševce i Švece – Švecová i Švecová*). U příjmení cizího původu se pohybné -e- nevypouští kvůli snazšímu rozeznání výchozí mužské podoby (*Siwiec, 2. p. Siwiece – Siwiecová*).
 - U příjmení zakončených na -eš se pohybné -e- většinou ponechává, je pevné (*Mareš, 2. p. Mareše – Marešová*). Pouze v souladu s rodinnou tradicí se může pohybné -e- vypustit (*Aleš, 2. p. Aleše i Alše – Alešová i Alšová*).
- c. Zvláštnosti vztahu psané a vyslovované podoby
- U příjmení cizího původu, která se píší a vyslovují odlišně, se skloňovací koncovky připojují k základní psané podobě mužského příjmení. Tato příjmení je též při splnění zákonných podmínek možno zapsat do matriky v mužském tvaru (*March [márč], 2. p. Marche [márče] – Marchová [márčová] i March [márč]*).
 - Do této skupiny patří i příjmení francouzského původu, která jsou v psané podobě zakončena na -es, což je v českém jazyce vyslovováno jen v pádech nepřímých

(*Jammes [žam]*, 2. p. *Jammese [žamise]* i *Jammesa [žama]* – *Jammesová [žamesová i žamová]*).

- Anglická příjmení v psané podobě zakončená na -t, -th, v češtině nejčastěji vyslovovaná konsonantem [s], dříve též [t], jsou skloňována dle vzoru muž, řidičej pán (*Smith [smis]*, 2. p. *Smithe [smise]* i *Smitha [smita]* – *Smithová [smisová]*).
- Některá cizí příjmení jsou zakončena na -i, -y. Tento vokál je velice důležitý, jelikož nám naznačuje měkkost předchozího konsonantu, a proto ho nelze vypustit. Konkrétně se jedná o příjmení původu maďarského, rumunského aj. V souladu s českými výslovnostními pravidly došlo k přizpůsobení a splynutí psané a vyslovované podoby. Tato příjmení mohou zůstat též v nepřechýlené podobě (*Nagy [nadʹ]*, 2. p. *Nagye – Nagyová [nadʹová]* i *Nagy*).
- Příjmení germánského původu též obsahují koncový vokál -y, -i, ovšem u těchto příjmení se tento vokál vyslovuje jako konsonant [j]. U nich je tolerována přechýlená i nepřechýlená forma (*Grey*, 2. p. *Greye - Greyová [grejová]* i *Grey*). Stejný případ se týká německých příjmení zakončených v písmu na -eu, s výslovností na konci [j] (*Bleibtreu [blajptroj]*, 2. p. *Bleubtreue – Bleubtreuová [blajptrojová]* i *Bleubtreu*).
- Písmeno -e se vyskytuje na konci slova u některých typů francouzských a anglických příjmení. U těchto typů se -e ponechává pouze ve 3. a 6. pádě, před koncovkou -ovi, jelikož je zde nutné kvůli výslovnosti. Opět je možno ženské příjmení ponechat nepřechýlené, a to kvůli písemnému vokalickému zakončení tohoto příjmení (*Labiche [labiš]*, 2. p. *Labiche – Labicheová [labišová]* i *Labiche*).
- U příjmení zakončených na -sse je možná dvojitá psaná podoba příjmení (*Larousse [larus]*, 2. p. *Larousse – Larousseová [larusová]* i *Larousse*).

3.1.2 Příjmení je zakončeno ve výslovnosti v nominativu na vokál

Pro příjmení zakončená na vokál je příznačné velké množství příjmení cizího původu. Při skloňování těchto příjmení jsou uplatňovány všechny vzory maskulin životných, koncovky zájmenné, které jsou shodné s koncovkami adjektiv tvrdých. Tvarotvorný základ, ke kterému se připínají skloňovací koncovky a přechylovací přípona, je buď bez koncového vokálu⁸, nebo koncový vokál zůstává a výchozím tvarem pro přechylování příjmení je tvar nominativní.⁹

Některé typy příjmení cizího původu jsou zakončeny pro českého mluvčího velice neobvykle, a proto, v soulase s rodinnou tradicí, je možné zapsat do matriky a veřejných listin

⁸ Tento vokál se odsouvá zejména u příjmení domácích nebo u podobně zakončených příjmení cizích.

⁹ Koncový vokál zůstává zejména u příjmení cizích, která jsou zakončena dlouhým vokálem.

podobu nepřechýlenou. Konkrétně se jedná o příjmení zakončená na vokály -á/-a, -é/-e, -i/-y, -ó/-o, -u a diftongy (např. -eu, -au, -oua, -oa, -iu, -ée, -ia apod.)

Příjmení je zakončeno na vokál [a], [á]

a. Příjmení je zakončeno ve výslovnosti na vokál [a]

- U příjmení českého původu koncový vokál odpadá. Skloňovací koncovky a přechylovací přípona jsou v tomto případě připojeny za předcházející konsonant. Tato příjmení jsou skloňována podle vzoru předseda, řídčeji pán (*Vácha, 2. p. Váchy – Váchová; Matucha, 2. p. Matuchy – Matuchová*). V některých oblastech typických svým nářečím (*severovýchodní Čechy, Morava*) se lze setkat s tvarem Váchem, Svobodem v instrumentálu, což je chybná a nespisovná varianta.
- Pokud je před koncovým -a vyslovován konsonant měkký, -ďa, -ňa, -ša, -ča, -ca, má v genitivu koncovku -i (*Váňa, 2. p. Váni – Váňová; Večeřa, 2. p. Večeři – Večeřová*).
- Příjmení cizího původu se přechylují a skloňují obdobným způsobem, pokud se před -a vyslovuje konsonant tvrdý i měkký (*Mustafa, 2. p. Mustafy – Mustafová i Mustafa*). Též je zde připouštěn zápis ženského příjmení v nepřechýlené podobě.
- U příjmení neslovanského původu zakončených na -ka nebo -ca, vyslovovaných ovšem pouze [-ka], se při skloňování píše většinou -k-. Přechylovací příponu -ová připojujeme buď k základu, nebo k plné podobě mužského příjmení (*Mosca, 2. p. Moscy i Mosky – Moscová i Moscaová i Mosca*). Při užití ženského příjmení tohoto typu v textech určených široké veřejnosti dáváme přednost zachování výchozího psaného -c-, z identifikačních důvodů. Z výše uvedeného příkladu vyplývá, že je též možné ponechat ženské příjmení v nepřechýlené podobě.
- Příjmení neslovanského původu zakončená ve výslovnosti na [-a] se skloňují podle vzoru pán, pokud -a předchází vokál (*Kroa, 2. p. Kroy – Kroová i Kroa*). Tato příjmení lze do matričního zápisu opět zapsat nepřechýlená.

b. Příjmení je zakončeno ve výslovnosti na vokál [á]

- Příjmení zakončená ve výslovnosti na vokál [á] jsou většinou cizího původu a skloňují se podle vzoru pán. Je též připouštěn zápis do matričních dokumentů v nepřechýlené podobě (*Dicá [dycá], 2. p. Dicáa – Dicáová i Dicá*).
- Finská a německá příjmení končící na -aa jsou skloňována podle vzoru předseda (*Paa [pá], 2. p. Paay – Paaová i Paa; Kivimaa, 2. p. Kivimaay – Kivimaaová i Kivimaa*).

c. Zvláštnosti vztahu psané a vyslovované podoby

- Francouzská příjmení končící na -oy, vyslovováno [oa], jsou skloňována podle vzoru pán, někdy muž. Ačkoli se pádové koncovky a přechylovací přípona přidávají mechanicky, ve výslovnosti se [-a] v některých pádech odsouvá. Kvůli neobvyklosti tohoto příjmení je povolen zápis jeho nepřechýlené ženské podoby (*Duvernoy* [*dyvernoa*], 2. p. *Duvernoya* i *Duvernoye* – *Duvernoyová* i *Duvernoy*).
- Některá cizí příjmení, obzvláště ta francouzská, mají v psané podobě na konci konsonant či skupinu -d, -t, -s, -x, -ois, -oix, [oa], které se v nepřímých pádech a u ženských příjmení vyslovují. Ženská příjmení bychom měli odvozovat pravidelně pomocí přípony -ová. Při splnění zákonných podmínek lze ženskou podobu příjmení zapsat též v podobě nepřechýlené. Příjmení zakončená v písmu na -d, -t jsou skloňována podle vzoru pán (*Bolstad* [*búlsta*], 2. p. *Bolstada* – *Bolstadová* i *Bolstad*). Příjmení zakončená v písmu na -s, -ois, -oix jsou skloňována podle vzoru muž (*Dumas* [*dyma*], 2. p. *Dumase* – *Dumasová*).

Příjmení je zakončeno na vokál [o], [ó]

a. Příjmení je zakončeno ve výslovnosti na vokál [o]

- Příjmení slovanského původu zakončené v písmu na -o, ve výslovnosti na [o], skloňujeme podle vzoru pán a při přechylování se koncový vokál -o vypouští. Proto se pádové koncovky a přechylovací přípona připojují k předchozímu konsonantu (*Máslo*, 2. p. *Másla* – *Máslová*).
- Příjmení cizího původu zakončená v psané i vyslovované podobě na -o můžeme v matričním zápise ponechat též v nepřechýlené podobě (*Turzo*, 2. p. *Turza* – *Turzová* i *Turzo*).
- Jednoslabičná příjmení zakončená na -o jsou většinou původu vietnamského. U těchto příjmení se pádové koncovky a přípona -ová připojují k plné podobě mužského tvaru příjmení či se příjmení zapíše v podobě nepřechýlené (*Do*, 2. p. *Doa* – *Doová* i *Do*).

b. Příjmení je zakončeno ve výslovnosti na vokál [ó]

- S příjmeními, která jsou v psané podobě zakončena na -ó a ve výslovnosti na [ó] se setkáváme nejčastěji u maďarských nositelů. Jedná se tedy o příjmení maďarského původu, která se nejčastěji skloňují podle vzoru pán. U těchto příjmení se pádové koncovky a přechylovací přípona -ová připojují k plnému nominativnímu tvaru

mužského příjmení (*Apró, 2. p. Apróa – Apróová i Apró*). Zároveň je možno nechat ženské příjmení v nepřechýlené podobě.

- Pokud je příjmení zakončeno na -óo, krátké koncové -o se při skloňování a přechylování vypouští (*Króo, 2. p. Króa – Króová i Króo*). I u tohoto typu příjmení je přípustná nepřechýlená podoba ženského příjmení.

c. Zvláštnosti vztahu psané a vyslovované podoby

- Francouzská příjmení zakončená v psané podobě na -eau, vyslovováno [ó], jsou typem příjmení, u něhož se pádové koncovky a přechylovací přípona připojují k plné podobě mužského základového příjmení (*Rousseau [rusó], 2. p. Rousseaua – Rousseauová i Rousseau*). Ženská příjmení lze do matriky zapsat i nepřechýlená.
- Některá anglická příjmení zakončená v psané podobě na konsonant či jejich skupinu, ve výslovnosti zakončená vokálem [ó], se skloňují a přechylují stejným způsobem jako předchozí skupina¹⁰ (*Shaw [šó], 2. p. Shawa – Shawová i Shaw*).
- Příjmení německých obyvatel končící na -ow, s výslovností [ó] nebo [ov], se skloňují a přechylují stejně jako předchozí skupina (pádové koncovky a přechylovací přípona jsou připojovány k plné podobě mužského příjmení). Pouze v nepřímých pádech a ženských příjmeních se koncový konsonant vyslovuje (*Basedow [bazedó i bazedov], 2. p. Basedowa – Basedowová [bazedovová] i Basedow*).
- Francouzská příjmení v písmu zakončená na -t, -d jsou typická vyslovováním těchto písmen před pádovými koncovkami a přechylovací příponou (*Corot [koro], 2. p. Corota [korota] – Corotová [korotová] i Corot*). Tato příjmení lze opět zapsat i v nepřechýlené podobě.
- U francouzských příjmení končících v písmu na -s, -z, -aux tato písmena při skloňování a přechylování v češtině vyslovujeme a daná příjmení se skloňují podle vzoru muž (*Duclos [dyklo], 2. p. Duclose [dyklose] – Duclosová [dyklosová] i Duclos*). Jako u předchozích skupin je možno zapsat i nepřechýlenou podobu příjmení.

Příjmení je zakončeno na vokál [e], [é]

a. Příjmení je zakončeno ve výslovnosti na vokál [e], v písmu též na -ě

- Příjmení původu domácího se obvykle skloňují podle vzoru soudce¹¹. Při přechylování se přechylovací přípona -ová připojuje k předcházejícímu konsonantu, jelikož se odsouvá koncový konsonant (*Chochole, 2. p. Chochole – Chocholová*).

¹⁰ Tzn. pádové koncovky a přechylovací přípona se připojují k plné podobě mužského příjmení.

¹¹ U těchto příjmení není obvyklé užívání zájmenných koncovek. Do matriky lze zapsat též nepřechýlená příjmení.

Pokud není původ příjmení zřejmý či by ženský tvar mohl působit potíže při vyslovování, příp. dokonce působit komicky, lze při přechylování příponu -ová připojit k celému tvaru mužského příjmení, bez odsunutí koncového konsonantu (*Vůle – Vůlová i Vůleová*).

- Podle vzoru soudce nebo pomocí zájmenných koncovek se skloňují příjmení českého původu, konkrétně složená příjmení větná či předložková končící na -e, -ě. Dále je možné nechat ženskou variantu příjmení nepřechýlenou (*Skočdopole, 2. p. Skočdopole i Skočdopoleho – Skočdopolová i Skočdopole*). V nářečních oblastech se také můžeme setkat s nespisovnými, nářečními tvary genitivu *Skočdopola*.
- Domácí příjmení typu Dítě se rovněž skloňuje podle vzoru soudce. Základ těchto příjmení se v souladu s rodinnou tradicí při skloňování a přechylování rozšiřuje o kmenotvornou příponu -et (*Kníže, 2. p. Knížete i Kníže – Knížetová i Knížová*).
- Cizí příjmení zdomácnělá na našem území s vyslovovaným i psaným koncovým -e se neskloňují všechna stejně. Pokud u těchto příjmení předchází koncovému -e konsonant tvrdý či obojetný (kromě s, z), skloňují se podle vzoru pán.¹² Při skloňování a přechylování se koncový vokál odsouvá. Přechylování u tohoto typu příjmení je mechanické (*Goethe, 2. p. Goetha i Goetheho – Goethová, Goetheová i Goethe*). Přechylování těchto zdomácnělých příjmení je u nás zcela obvyklé, ale vzhledem k jejich zakončení na -e je zde v případě ženského příjmení možnost nepřechýleného matričního zápisu.
- Skloňování příjmení končících na -e podle vzoru pán a muž v současnosti ustupuje do pozadí a stále častěji se můžeme setkat se skloňováním pomocí zájmenných koncovek, alespoň u nově pronikajících cizích příjmení. Tyto koncovky jsou připojovány k plné podobě nominativu základového mužského příjmení, což znamená, že se při skloňování zachovává plná podoba mužského příjmení, ke které se připojuje přechylovací přípona -ová. U občanů České republiky respektujeme zároveň rodinnou tradici, jak u skloňování, tak u přechylování. U cizinců dáváme přednost skloňování pomocí již zmíněných zájmenných koncovek (*Falke, 2. p. Falka i Falkeho – Falkeová, Falke i Falková*). Vzhledem k vokalickému zakončení příjmení je možné zapsat ženská příjmení do matriky v nepřechýlené podobě. Existují také příjmení, u kterých převažuje pouze skloňování zájmenné. Jedná se o příjmení: *Osayande, Böserle, Ogle, Fekete, Ege, Soppe, Borde, Le aj.*

¹² Nově lze užít též skloňování pomocí zájmenných koncovek.

- Pokud se před koncovým -e vyskytuje konsonant měkký nebo -s-, -z-, u příjmení starších užíváme skloňování podle vzoru soudce. U příjmení dvouslabičných, novějšího typu, uplatňujeme skloňování pomocí zájmenných koncovek (*Croce [kroče]*, 2. p. *Croce i Croceho – Crocová [kroková], Croceová i Croce*). Vzhledem k vokalickému zakončení je možné zapsat ženská příjmení v nepřechýlené podobě.
- b. Příjmení je zakončeno ve výslovnosti na vokál [é]**
- Příjmení cizího původu zakončená v písmu i ve výslovnosti na -é nejsou pro český jazyk typická. Skloňují se pomocí zájmenných koncovek, méně často podle vzoru pán. Pokud se rozhodneme pro skloňování podle vzoru pán, pádové koncovky připojujeme k plné podobě příjmení. Přechylovací přípona je též připojována k plné podobě základového příjmení mužského, ovšem příjmení lze také ponechat nepřechýlené (*Broglé*, 2. p. *Broglého i Brogléa – Brogléová i Broglé*).
 - Vzhledem k zakončení příjmení Pardavé, řadíme ho též do této skupiny, ačkoli se nejedná o příjmení cizího původu. Toto příjmení nejspíše vzniklo z hanáckého pardavý (*Pardavé*, 2. p. *Pardavého i Pardavéa – Pardavéová i Pardavé*).
 - U příjmení zakončených na -ée nebo -ee, ve výslovnosti na [é], se poslední písmeno, tzv. němé -e, před pádovými koncovkami a přechylovací příponou vypouští (*Coppée [kopé]*, 2. p. *Coppéa i Coppého – Coppéová i Coppée*). Vzhledem k neobvyklosti tohoto typu příjmení v českém jazyce je možné zapisovat jej též v nepřechýlené podobě.
- c. Zvláštnosti vztahu psané a vyslovované podoby**
- V této skupině nalézáme opět francouzská příjmení, která jsou v písmu zakončena na konsonant, nejčastěji -t, -r, -s, -x, -z. Tato písmena se před pádovými koncovkami a příponou -ová vyslovují. Příjmení tohoto typu zakončená na konsonant tvrdý řadíme ke vzoru pán (*Béranger [béranžé]*, 2. p. *Bérangera – Bérangerová*). Příjmení zakončená na konsonant měkký či obojetný se skloňují podle vzoru muž (*Boulez [bule]*, 2. p. *Bouleze – Boulezová*).
 - Příjmení cizího původu, u kterých je koncový vyslovovaný vokál [e] označován jinými písmeny než -e, -é, se skloňují pomocí zájmenných koncovek. Tyto koncovky připojujeme, stejně jako příponu -ová, k plné podobě mužského příjmení (*Richelieu [rišelje]*, 2. p. *Richelieuho – Richelieuová i Richelieu*). Ženské příjmení lze ponechat v nepřechýlené podobě.

Příjmení je zakončeno na vokál [i], [í]

Tato příjmení jsou většinou cizího původu a nemají v systému českých příjmení formální obdobu.¹³

a. Příjmení je zakončeno ve výslovnosti na vokál [i]

- Příjmení zakončená ve výslovnosti na [i], popřípadě [y] jsou svou podobou velice blízká adjektivním příjmením končícím na [í]. Skloňujeme je pomocí zájmenných koncovek -ho, -mu, -m, které se připojují k plné podobě příjmení. Přechylování probíhá zcela automaticky, jsou přípustné i varianty nepřechýlené (*Bondy*, 2. p. *Bondyho* – *Bondyová* i *Bondy*).
- Složená příjmení českého původu končící na -i nebo -y mají dvě možné podoby skloňování i přechylování. Skloňovací koncovky a přechylovací přípona se u těchto příjmení připojuje k základu, popř. se mohou ponechat nesklonná a nepřechýlená (*Bezstarosti*, 2. p. *Bezstarosti* i *Bezstarostiho* – *Bezstarostová* i *Bezstarosti*).

b. Příjmení je zakončeno ve výslovnosti na vokál [í]

- Příjmení česká jsou původem substantivy nebo zpodstatněnými adjektivy.¹⁴ Ta příjmení, která jsou svým původem obecnými substantivy, skloňujeme podle vzoru *jarní* a je možno je ponechat nesklonná. Přechylují se tak, že si ženská příjmení buď ponechávají ženský tvar adjektiva *jarní*, nebo příponu -ová připojujeme k základu příjmení po odpojení jeho koncového vokálu (*Bouší*, 2. p. *Boušího* i *Bouší* – *Boušová* i *Bouší*).
- Příjmení, která jsou zpodstatněnými adjektivy, se skloňují podle vzoru *jarní* a přechylují se podobně jako příjmení *Bouší* (*Kočí*, 2. p. *Kočího* – *Kočová* i *Kočí*).
- Příjmení, která vznikla z osobních jmen, a příjmení orientálního původu, se skloňují a přechylují obdobně jako předchozí skupina (*Tomší*, 2. p. *Tomšího* – *Tomšová* i *Tomší*; *Gándhí*, 2. p. *Gándhího* – *Gándhiová* i *Gándhí*).

c. Zvláštnosti vztahu psané a vyslovované podoby

- Zvláštní případ nastává u příjmení, u kterých jsou koncové vokály [i], [í] označeny v písmu jiným vokálem či skupinou písmen. Tyto druhy příjmení se skloňují pomocí zájmenných koncovek. Přechylovací přípona -ová se připojuje k plné podobě příjmení, ženská příjmení lze zapsat též v podobě nepřechýlené (*Attlee* [etlí], 2. p. *Attleeho* – *Attleeová* [etlíová] i *Attlee*).
- Jednoslabičná příjmení je též možno skloňovat podle vzoru *pán* (*Lie* [lí], 2. p. *Lieho* i *Liea* [lía] – *Lieová* i *Lie*).

¹³ Výjimkou jsou ojedinělé typy příjmení jako *Bezstarosti*, *Odvody* aj.

¹⁴ Tato příjmení mají tvar adjektiv měkkých.

- Pokud má příjmení končící ve výslovnosti na [i], [í] v psané podobě na konci konsonant -t, -h, -s, -z, tak se toto písmeno v nepřímých pádech a při přechylování vyslovuje. Koncová skupina konsonantů -gh se nevyslovuje. Tato příjmení se skloňují podle svého zakončení buď podle vzoru pán, nebo podle vzoru muž (*Petit [pety]*, 2. p. *Petita – Petitová* i *Petit*; *Denis [deny]*, 2. p. *Denise – Denisová* i *Denis*; *Leigh [lí]*, 2. p. *Leigha [lía] – Leighová [líová]*). Ženské příjmení lze zapsat v podobě nepřechýlené.

Příjmení je zakončeno na vokál [u], [ú]

Do této skupiny patří příjmení domácího i cizího původu, přičemž příjmení cizího původu jsou mnohem častější. Všechna příjmení náležející do této kategorie se skloňují podle vzoru pán. Nezáleží tedy na tom, zda je příjmení ve výslovnosti zakončeno na [u], nebo [ú]. Tvarotvorný základ je při skloňování buď roven nominativu, nebo se koncové -u při skloňování a přechylování odsouvá.

a. Příjmení původu domácího

- Příjmení typu Dočekau se skloňují podobným způsobem jako základové příjmení Dočekal.¹⁵ Ženské příjmení lze zapsat i v podobě nepřechýlené (*Dočekau*, 2. p. *Dočekaua – Dočekauová* i *Dočekau*).
- Příjmení zakončené na -ou při přechylování vypouští diftong -ou a přechylovací přípona -ová se připojuje k základnímu příjmení. Opět můžeme tato příjmení ponechat v nepřechýlené podobě, a dokonce je též neskloňovat¹⁶ (*Petrou*, 2. p. *Petra* i *Petrou – Petrová* i *Petrou*).
- Příjmení typu Janů, Janu jsou původem adjektiva přivlastňovací, viz kapitola 3.2.3, str. 29.

b. Příjmení původu cizího

Tato příjmení se všechna skloňují podle vzoru pán. Neobvyklé zakončení těchto příjmení nám dává možnost zápisu ženského příjmení do matričních dokumentů též v podobě nepřechýlené.

- Nachází-li se před koncovým -u konsonant nebo vokál -a, tvarotvorný a slovo tvorný základ je roven plné podobě mužského příjmení. U příjmení rumunského původu zakončených na -eanu lze koncové -u při skloňování a přechylování odsunout

¹⁵ Zakončení -au je nářeční obměnou zakončení -al. Jedná se o tzv. obalovanou výslovnost tvrdého l, která je doložená v oblasti Podkrkonoší, v jižních Čechách i jinde.

¹⁶ To vše v souladu s rodinnou tradicí.

(*Baru*, 2. p. *Barua – Baruová i Baru*; *Roseanu*, 2. p. *Rosenua i Rosena – Roseanuová, Roseanová i Roseanu*).

- U jednoslabičných příjmení zakončených na -u se pádové koncovky a přechylovací přípona -ová přidávají k plné podobě základového příjmení mužského (*Chu*, 2. p. *Chua – Chuová i Chu*).
- Příjmení zakončená na -escu [esku] při přechylování a skloňování odsouvají koncové -u. Psaná podoba je možná dvojí, při přechylování dáváme přednost psaní s původním -c, z identifikačních důvodů (*Antonescu*, 2. p. *Antonesca i Antoneska – Antonescová i Antonescu*).
- Příjmení zakončená v psané podobě na -iu, -eu, -iou [u], -uu jsou většinou původu řeckého, albánského a rumunského. U těchto příjmení se koncové -u (-ou) při skloňování a přechylování odsouvá (*Papandreu*, 2. p. *Papandrea – Papandreová i Papandreu*).

c. Zvláštnosti vztahu psané a vyslovované podoby

Mužská příjmení náležející do této skupiny skloňujeme většinou podle vzoru pán. U příjmení ženských, vzhledem k vokalickému zakončení, lze zapisovat i v podobě nepřechýlené.

- Pokud je na konci příjmení jiný vokál než -u/-ú, slovtvorným i tvarotvorným základem je plná podoba příjmení (*Moe* [mú], 2. p. *Moea – Moeová [múová] i Moe*).
- Pokud je příjmení zakončeno na -oo, platí pravidlo, které jedno -o vypouští v případě, kdy koncovka nebo přípona v písmu začíná rovněž na -o. Nejčastěji se tak děje v dativu a lokálu a při přechylování (*Boo* [bú], 2. p. *Booa – Boová i Boo*).
- U příjmení zakončeného v písmu na -ou, vyslovované [u], kterému v písmu předchází konsonant, se koncovky a přípona připojují k plné podobě příjmení (*Fivou* [fivu], 2. p. *Fivoua [fivua] – Fivouová i Fivou*).
- V případě portugalských příjmení zakončených v písmu na -o, vyslovované jako [u], méně často jako [o], se koncový vokál vypouští (*Castelo* [kaštelu], 2. p. *Castela – Castelová i Castelo*).
- Příjmení mající na konci konsonant jsou skloňována podle vzoru pán. Konsonant na konci se v tomto případě ponechává při skloňování a přechylování (*Agnew* [egnjú], 2. p. *Agnewa [egnjúa] – Agnewová i Agnew*).
- Příjmení zakončená na -x mají dvě možnosti skloňování, a to podle vzoru pán a podle vzoru muž (*Jaloux* [žalu], 2. p. *Jalouxa [žalua] i Jalouxe [žaluze] – Jalouxová [žaluzová] i Jaloux*).

3.2 Jednoslovná příjmení mající formu adjektiva

3.2.1 Příjmení je tvaroslovně adjektivum tvrdé

- a. Příjmení původem české nebo jinoslovanské adjektivum tvrdé či má jeho podobu
- Do této skupiny řadíme příjmení česká, slovenská, polská, ruská, ukrajinská, bulharská a makedonská.
 - Příjmení, která jsou v písmu zakončena na -ý, -oj, -yj (y), -ij (i) po tvrdém, popřípadě obojetném konsonantu skloňujeme a přechylujeme zcela pravidelně (Černý, 2. p. Černého – Černá). Ve spojení se slovy jako rodina, manželé, bratři atp. je možné užití dvou tvarů. Buď genitivu (*rodina Černých*), nebo nominativu singuláru i plurálu (*rodina Černá* či *manželé Černí*).
 - Příjmení, která pochází ze jmen obecných, by mohla působit komicky či vyvolávat nežádoucí asociace, proto se neužívá nominativ plurálu (*manželé Plesní*). Jedná se tedy o správné užití příjmení, ale pro společenskou komunikaci méně vhodný tvar.
 - Můžeme se též setkat s tvary jako *rodina Černova*, což je nářeční užití příjmení a z jazykového hlediska nespisovné a chybné. Tyto tvary bychom neměli v oficiálních textech vůbec uvádět.
 - Slovanská příjmení, která mají tvar adjektiva, mají ve svém výchozím jazyce vlastní ženské podoby, tedy přípony podobné české příponě -á. Při matričním zápisu občanky České republiky nebo cizinky je připouštěn zápis podoby přechýlené podle pravidel české mluvnice, ale i podoby přechýlené podle mluvnice výchozího jazyka (*Múdry – Múdrá* i *Múdra*, *Kowalski – Kowalská* i *Kowalska* aj).
 - Příjmení, která mají tvar adjektiv tvrdých, je veliké množství. Patří sem například příjmení:
 - Česká (*Nový, 2. p. Nového – Nová*)
 - Slovenská (*Dúcky, 2. p. Dúckého – Dúcká* i *Dúcka*)
 - Polská¹⁷ (*Potocki, 2. p. Potockého – Potocká* i *Potocka*)
 - Ruská¹⁸ (*Tolstoj, 2. p. Tolstého – Tolstá* i *Tolstaja*)
 - Ukrajinská (*Kryklyvyj, 2. p. Kryklyvého – Kryklyvá* i *Kryklyva*)
 - Bulharská¹⁹ (*Zlatarski, 2. p. Zlatarského – Zlatarská* i *Zlatarska*)

¹⁷ Dle polských zákonů je možné, aby si žena vybrala, zda bude užívat přechýlené, či nepřechýlené příjmení bez ohledu na jeho zakončení.

¹⁸ V ukrajinštině a ruštině rozlišujeme tři typy příjmení. Adjektivní ruská příjmení končící na -oj, -yj, -ij s ukrajinskou podobou -yj. Dále adjektiva přivlastňovací zakončená na -ov, -ev, -in. Zvláštním typem jsou příjmení původu substantivního, která se vůbec nepřechylují (*Trijnjak, Ozymok, Nechaj, Karpenko* aj.).

- Makedonská (*Nonevski, 2. p. Nonevského – Nonevská i Nonevska*)
- Díky emigraci se čeští obyvatelé se svými příjmeními dostali do ciziny, kde jejich příjmení bývají pravopisně modifikována a výslovnostně přizpůsobena místu, kde nositel příjmení žije. Pokud se jedná například o významnou osobnost, je u nás tendence skloňovat tato příjmení jako cizí substantivní příjmení zakončená na -i/y (*Brzezinski, 2. p. Brzeziňského*). Tento způsob skloňování je vhodnější než neskloňovat vůbec, ale s ohledem na českou mluvnici se jedná o nepřijatelný tvar, proto je doporučováno skloňovat jako Brzezinského apod.
- b.** Příjmení nejasného původu zakončené na -ý se nejčastěji skloňuje pomocí zájmenných koncovek -ho, -mu, -m. Tyto koncovky jsou připojovány k nominativu. Ženská příjmení tohoto druhu mají podobu adjektiva tvrdého nebo se přípona -ová připojuje k plné, i zkrácené, podobě mužského příjmení (*Balý, 2. p. Balého – Balá, Balýová i Balová*).
- c.** Příjmení zakončená na -ých, -ich, -ech jsou dvojího typu.
 - První skupina těchto příjmení má podobu genitivu plurálu, což signalizuje určitou příslušnost k rodině. Tato příjmení zůstávají beze změny tvaru jak při skloňování, tak při přechylování, pokud je jejich původ živě pociťován (*Smutných, 2. p. Smutných – Smutných*).
 - Pokud jsou tato příjmení méně průzračná, ne tak běžná, či jsou dokonce jinoslovanského původu,²⁰ skloňujeme podle vzoru pán či zůstávají opět neskloňována. Tato příjmení se přechylují přechylovací příponou -ová či je možné ponechat příjmení nepřechýlené (*Šerých, 2. p. Šerýcha i Šerých – Šerýchová i Šerých*).

3.2.2 Příjmení je tvaroslovně adjektivum měkké

Řadíme sem domácí příjmení a příjmení slovanského původu, která jsou původem adjektiva měkká, zakončená na -í nebo -ij po měkkém konsonantu. Tato příjmení se skloňují a přechylují podle vzoru jarní, tzn. že ženské příjmení je v nominativu shodné s tvarem mužským (*Starší, 2. p. Staršího – Starší*). Příjmení typu Krejčí, Kočí, Ovčáří jsou příjmení původu substantivního, zakončená na -í. Viz Příjmení je zakončeno ve výslovnosti na vokál [í], str. 24.

¹⁹ Příjmení vyskytující se v bulharštině a makedonštině jsou často adjektivního původu a přechylují se (*Nonevski*). Obdobné typy příjmení se objevují též v srbštině a chorvatštině, kde se navíc příjmení zakončená na -ić (*Petrović*) nepřechylují.

²⁰ Zakončení na -ich, -ych, -ech, -iech.

3.2.3 Příjmení je tvaroslovně adjektivum přivlastňovací

Příjmení náležející do této skupiny jsou původu domácího (*česká a slovenská*). Jsou zakončená na -ů, -ův, méně často jsou zakončená nářečně na -u, -ůj, ve slovenštině na -ove, -je, -ovie.

- a. Příjmení zakončené na -ů, -u velice často nepodléhají deklinaci a v návaznosti na to zůstávají mnohdy i nepřechýlená. Pokud je to v souladu s rodinnou tradicí, skloňují se podle vzoru pán a zároveň se přechylují (*Martinů, 2. p. Martinů i Martina – Martinová i Martinů*). Další příjmení patřící do této skupiny jsou: *Janů, Petrů, Vítu* aj.
- b. Příjmení zakončené na -ův, -ůj mohou opět zůstat neskloňována a nepřechylována. Zároveň zde platí to, co v předchozím případě. Možnost skloňování a přechylování závisí na rodinné tradici. Příjmení zakončená na -ův se mohou skloňovat podle vzoru pán, na -ůj podle vzoru muž. V praxi však tato příjmení nejčastěji deklinaci nepodléhají (*Havlůj, 2. p. Havlůj i Havlůje – Havlůjová i Havlůj*).
- c. Slovenská příjmení zakončená na -je, -ove jsou zvláštním typem, jelikož se jedná o nářeční koncovky adjektiv přivlastňovacích. Většinou je skloňujeme podle vzoru soudce nebo pomocí zájmenných koncovek -ho, -mu, -m. Přechylování probíhá pomocí přechylovací přípony -ová, kterou připojujeme k základu po odtržení koncového vokálu. Opět je zde možnost, v souladu s rodinnou tradicí, ponechat ženské příjmení nepřechýlené (*Miškeje, 2. p. Miškeje i Miškejeho – Miškejová i Miškeje*).
- d. Slovenská příjmení končící na -ovie zůstávají v českém i slovenském jazyce neskloňovaná a ženská podoba je rovna té mužské (*Matejovie, 2. p. Matejovie – Matejovie*).

3.3 Přechylování víceslovných příjmení

S víceslovnými příjmeními se setkáváme stále častěji díky mezinárodním stykům, zbourání hranic, sňatkům s cizinci, u příjmení dětí, jejichž rodičovská dvojice je tvořena státní občankou ČR a cizím státním příslušníkem či naopak.

Je třeba vždy rozlišovat dva základní typy situací. Za první úřední komunikaci (*matrika, doklady, smlouvy aj.*) a za druhé veřejnou komunikaci (*média, život politický, kulturní, společenský, sportovní, překladová literatura aj.*). Pro první typ máme závazná pravidla, pro ten druhý ne. Všeobecně však víceslovná příjmení zpravidla přechylujeme.

Všechna příjmení cizího původu zakončená na samohlásku nebo dvojhásku lze do oficiálních dokladů zapsat i v nepřechýlené podobě.²¹

²¹ Z tohoto důvodu jsou v přehledu u různých typů příjmení uváděny také jejich nepřechýlené podoby.

3.3.1 Příjmení se spojkou, členem, předložkou či podobným výrazem

- a. Spojka, člen, předložka či jiný výraz²² se u těchto příjmení vyskytují s velkým i malým písmenem, záleží na rodinné a pravopisné tradici, která je přejímána z předložených úředních dokladů.²³ U některých příjmení je též možnost splývání předložky s příjmením (*McDonald, Devisser*). I v těchto případech respektujeme rodinnou tradici a zároveň skloňujeme jméno i příjmení.
- b. Zajímavostí je, že některé předložky – například *von* v němčině – byly znakem příslušnosti k určitému šlechtickému rodu. U nás byly roku 1918 šlechtické tituly zrušeny, proto se občanům České republiky tyto předložky nezapisují. Nečiní se tak ani v případech provdání za cizince, jehož příjmení obsahuje předložku naznačující dřívější šlechtictví. V některých jazycích se tyto předložky používají stále, ovšem nikoli s významem příslušnosti k šlechtickému rodu, nýbrž jako předložka označující místní původ. Jedná se například o příjmení původem z Ameriky či Austrálie, kde se pod vlivem událostí šlechtické tituly vůbec nevyvinuly.
- c. Některé typy spojek, členů, předložek – *van, Mc, van den, dos, del, von* – slouží k bližšímu určení příjmení. Můžeme říct, že se jedná o jakýsi neobvyklý typ přívlastku. Například *Mc*, zkrácenina *Mac*, znamenala ve skotských příjmeních syn. U příjmení irských se užívá *O'*, což má podobný význam. V českém jazyce máme obdobný typ příjmení (*Jakubův*, tj. syn *Jakubův*). U těchto typů příjmení dochází k přechylování pomocí přechylovací přípony *-ová*, která je připojena k základovému příjmení, a to v souhlase s jeho zakončením ve vyslovované či psané podobě.
- d. Skloňování a přechylování tohoto specifického typu víceslovného příjmení se spojovníkem, předložkou či podobným výrazem se uskutečňuje připojením pádové koncovky a přechylovací přípony k základovému příjmení v souhlase s jeho zakončením ve vyslovované či psané podobě. Děje se tak dle pravidel skloňování a přechylování jednoslovných příjmení. Jediná odlišnost vyskytující se u tohoto typu příjmení spočívá v tom, že je doporučováno skloňovat celé osobní jméno, které je tvořeno křestním jménem i příjmením (*John van Acker, 2. p. Johna van Ackera – Salvina van Ackerová i Salvina van Acker*).
- e. Některá jména se častěji užívají bez příjmení, jedná se o jména známých osobností (*Leonardo, Rembrandt*). U jiných osob je naopak častější užívání pouze příjmení, bez křestních jmen (*van Dyck, von Sternberg*). Velice často dochází v praxi k tomu, že skloňujeme pouze jméno a příjmení zůstává nezměněno (*Josef von Sternberg, 2. p. Josefa*

²² Jedná se o výrazy jako: *dos, de, del, van den, dalla, Mc, von, le aj.*

²³ Pravopisnou podobu příjmení patřících cizím státním příslušníkům je možno měnit pouze v případech, kdy se na ně vztahují zvláštní předpisy.

von Sternberg). I přesto, že podoba skloňovaného křestního jména naznačuje pád, je doporučováno dávat přednost skloňování obou částí pojmenování.

f. Příjmení rozvinutá předložkovým pádem

Patří sem příjmení, která jsou rozvíjena dalším příjmením v genitivu, který naznačuje místní původ. Část příjmení nacházející se před předložkou považujeme za základ celého příjmení, a proto je doporučeno skloňovat a přechylovat základ a předložkové spojení ponechat nezměněné (*Montes de Oca [montes de oka], 2. p. Montese de Oca – Montesová de Oca*).

Španělská příjmení někdy bývají rozvinutá předložkovým pádem. Ve skutečnosti se jedná o dvě příjmení souřadně spojená slučovací spojkou y (= a). Pro běžného uživatele českého jazyka tato příjmení působí stejně jako příjmení rozvinutá o předložkový pád, proto je možné skloňování a přechylování první části stejně tak jako té druhé (*Pijoan y Soteras [pižoan i soteras], 2. p. Pijoana y Soteras i Pijoan y Soteras – Pijoanová y Soteras i Pijoan y Soterasová*). Rovněž je možné skloňovat a přechylovat obě dvě části příjmení zároveň (*Cierva y Codorniu [sjerba i kodornju], 2. p. Ciervy y Codornia – Ciervová y Codorniová*). U příjmení rozvinutých o předložkový pád skloňujeme a přechylujeme pouze část před předložkou (*Caballero y Martinez del Campo, 2. p. Caballera y Martineze del Campo – Caballerová y Martinezová del Campo i Caballero y Martinezová del Campo*).

- Poslední typ příjmení patřící do této skupiny se skládá z příjmení složených z předložkového spojení, které je rozvinuté dalším předložkovým spojením. U tohoto typu skloňujeme a přechylujeme jednu z obou částí. Buď první část (*de Abreu e Lima, 2. p. de Abreua e Lima – de Abreuová e Lima*), nebo druhou část (*de Abreu e Lima, 2. p. de Abreu e Limy – de Abreu e Limová*); skloňování a přechylování této části je pro český jazyk nejpřirozenější. Zároveň je možné skloňovat a přechylovat obě části (*de Abreu e Lima, 2. p. de Abreua e Limy – de Abreuová e Limová*).

3.3.2 Příjmení psaná se spojovníkem

a. Víceslovná příjmení pojmenovávající jednu osobu

- Jedná se o příjmení, která můžeme zdědit po rodičích, získat sňatkem i jinak. V minulosti se tímto způsobem v českých zemích zapisovala příjmení vzniklá spojením ženského rodného příjmení s příjmením po manželovi (*Otýlie Sklenářová-Malá*).
- Zvláštní skupinu psanou se spojovníkem tvoří příjmení, které si jeho nositel připojil ke svému rodnému příjmení až v průběhu života. Děje se tak například z důvodů uměleckých či v případech, kdy jsou dvě osoby se stejným příjmením apod. Toto druhé

příjmení zpravidla nelze používat v úřední komunikaci. Zpravidla je toto příjmení zapsáno v občanském průkaze, v kolonce zvláštních významů – „v uměleckém životě užívá příjmení“.

- Pokud je občan ČR nositelem zdvojeného příjmení, které obsahuje alespoň jednu složku slovanského původu, skloňujeme obě části příjmení (*Bucha-Hajný, 2. p. Buchy-Hajného – Buchová-Hajná*). Příjmení typu Skopal-Horák do této skupiny náleží též, jelikož se jedná o příjmení s oběma složkami slovanského původu²⁴, která jsou složená zděděná, získána sňatkem, či po rodičích. Vedle patřičného přechýlení Skopalová-Horáková je uznáváno i spojení Skopal-Horáková. Tato tolerance příjmení Skopal-Horáková vyplývá z grafického odlišení od příjmení Skopalová Horáková, které je platné pouze v případě připojení nevěstina původního příjmení k získanému společnému příjmení. Tato podoba příjmení se také odlišuje od zdvojených příjmení užívaných ve sféře umělecké, vědecké, publikační aj. Ani jeden z výše zmíněných způsobů nelze považovat za oficiální. Samozřejmě se tyto podoby mohou užívat v životě uměleckém, profesním atd., ale ne v oblasti úřední a oficiální komunikace.
- U příjmení, která jsou složena ze složek neslovanského i slovanského původu, je akceptovatelné skloňovat a přechylovat buď obě dvě složky příjmení, nebo alespoň druhou z nich. Přechylování pouze druhé složky příjmení se užívá, pokud se v rodinném úzu toto skloňování a přechylování vžilo či pokud je nositel jiné než české národnosti (*Saltykov-Ščedrin, 2. p. Saltykova-Ščedrina i Saltykov-Ščedrina – Saltykovová-Ščedrinová, Saltykov-Ščedrinová, též Saltykov-Ščedrin*).
- Podobně se postupuje u cizinek, jejichž příjmení vzniklo z dívčího příjmení a příjmení po manželovi. V tomto případě přechylujeme buď obě části, nebo jen druhou z nich (*Maria Potocká + Josef Fleszko = Maria Feleszková-Potocká i Maria Feleszko-Potocká, též Maria Feleszko-Potockí*).
- Pokud je příjmení složeno z příjmení cizích, je možné skloňování a přechylování obou částí zejména v případě, je-li to v soulase s rodinnou tradicí (*Guevara-Elenes, 2. p. Guevary-Elenese – Guevarová-Elenesová, též Guevara-Elenes*). Nejběžnějším postupem při připojování pádových koncovek a přechylovací přípony je připojování ke druhé části příjmení (*Schwarz-Bart, 2. p. Schwarz-Barta – Schwarz-Bartová*).

b. Víceslovná příjmení pojmenovávající dvě osoby

- Tato příjmení vznikla spojením dvou příjmení odlišných osob za účelem naznačení spolupráce. Konkrétně se jedná o ustálený celek, který je známý významným dílem, objevem atp. Jelikož jde o dvě rozdílné osoby, jejichž příjmení jsou spojena až

²⁴ Patří sem též příjmení obsahující pouze jednu složku slovanského původu.

v případě vyjádření autorského vztahu, každé příjmení skloňujeme zvlášť (*Havránková-Jedličková Česká mluvnice*). U příjmení ve formě adjektiv se toto přivlastnění činí genitivem. Každé příjmení z tohoto vztahu se vždy skloňuje samostatně (*Kolbeho-Schmittova syntéza, též syntéza Kolbeho-Schmitta aj.*).

3.3.3 Víceslovná příjmení původu domácího, psaná bez spojovníku

a. Spojení dvou samostatných zděděných příjmení

- Jedná se o případy, kdy občan/občanka ČR či cizinec/cizinka zdědil/a po rodičích víceslovné příjmení. Tato příjmení jsou dle našeho právního řádu respektována. Při uzavření sňatku lze zároveň toto příjmení zvolit jako společné (*Jan Kučera Veselý + Alena Horáčková – společné příjmení po muži: Alena Kučerová Veselá; Pavel Jiříčka + Jiřina Lanzová Weisová – společné příjmení po ženě: Pavel Lanz Weis*).

b. Spojení příjmení získaného sňatkem s příjmením předcházejícím

- Po sňatku je možné užívat jedno příjmení společné pro oba partnery nebo si každý z partnerů může ponechat své původní příjmení, jelikož podle právního řádu ČR může snoubenec společně se společným příjmením užívat na druhém místě své příjmení předchozí, které se k příjmení připojí bez pomlčky.
- V případě, že se snoubenka rozhodne za nově získané příjmení připojit příjmení dívčí, je jí doporučeno pro zápis zvolit již používanou podobu předcházejícího příjmení, většinou tedy podobu přechýlenou. Pokud ovšem užívala podobu nepřechýlenou, je možné zvolit podobu přechýlenou i nepřechýlenou.
- Snoubenci se mohou domluvit, že budou užívat snoubencovo příjmení s tím, že žena bude na druhém místě užívat své předchozí příjmení (*Pavel Fiala + Eva Horáková – po svatbě Eva Fialová Horáková*). Dále se mohou domluvit na variantě, ve které si zvolí společné snoubenčino příjmení. V tomto případě, pokud chce muž používat příjmení společné a zároveň své rodné, bude jeho rodné příjmení na druhém místě (*Fiala + Horáková – Horák Fiala*). Občanka ČR může též při uzavírání sňatku požádat o užívání příjmení v mužském tvaru. V případě splnění zákonných podmínek je tato varianta též možná. Za společné příjmení se v tomto případě připojí příjmení předcházející. Je doporučeno připojovat příjmení, která se do sňatku reálně užívala (*Georg Schmidt + Eva Horáková = Eva Schmidt Horáková, Eva Schmidt Horák i Eva Schmidtová Horák*).
- Pokud si cizinka či občanka ČR bere za manžela muže s příjmením slovanského původu, které se přechyluje, může si za snoubencovo příjmení připojit své dívčí příjmení v nepřechýleném tvaru či může požádat o používání společného příjmení v též

mužském tvaru (*Jurij Mladenov + Irina Karpenko – Irina Mladenova Karpenko*, též *Irina Mladenov Karpenko*). V případě, že je situace opačná, ženichovo příjmení se nepřechyluje a nevěstino ano, zápis do matričních dokladů je obdobného způsobu (*Jurij Kičak + Nedelka Zlatarska – Nedelka Kičak Zlatarska, Nedelka Kičaková Zlatarska*, též *Nedelka Kičak Zlatarski*).

c. Pravopis příjmení v české a evropské tradici

- Spojování dvou příjmení bez spojovníku je v českém jazyce poněkud netradiční řešení. Běžně se v těchto příjmeních psal právě spojovník, což vyplývalo z tradice udržované ve většině evropských států. Například v němčině,²⁵ polštině, holandštině, švédštině, dánštině, angličtině, bulharštině, rumunštině a v jiných evropských jazycích se setkáváme se spojovníkem u víceslovných příjmení (*Božena Frankowska-Kozak, Gudrun Noelle-Neumann, Karina van Dalem-Oskam* aj.)
- Psaní příjmení bez spojovníku je tradicí ve španělštině a portugalštině. Ve španělštině se k příjmení otce připojuje příjmení matky.²⁶ Na rozdíl od výše zmíněných jazyků se v jazyce českém připojují příjmení předcházející těm, které jsou získané sňatkem. Návrat k tradičnímu pravopisu se spojovníkem by byl považován za náležitý, jelikož je v českém jazyce ustálený.

3.3.4 Víceslovná příjmení cizího původu psaná bez spojovníku

V této skupině jsou dvě samostatná příjmení volně řazena vedle sebe, bez spojovníku.

a. Začleňování víceslovných příjmení do českého jazyka

- Do této skupiny patří převážně příjmení španělského původu, která jsou složená z dědičného příjmení po otci na prvním místě a po matce na druhém místě. Španělky totiž po provdání své příjmení nemění, tzn. že po celý život užívají pouze jedno příjmení, které zdědily po obou rodičích. Při skloňování těchto příjmení je doporučeno samostatné skloňování všech částí osobního jména (*Ernesto Morales García*, 2. p. *Ernesta Moralese Garcíi*).
- Tato příjmení mohou být též chápána jako celek, a proto je možné skloňovat jen poslední slovo z příjmení (*Manuel Fagundes Telles*, 2. p. *Manuela Fagundese Tellese*). Skloňování pouze posledního komponentu je doporučeno u příjmení, která se obtížně začleňují do českého deklinačního systému. Skloňování druhého komponentu příjmení vyplývá ze zvyklostí češtiny, ve které jsou skloňovací koncovky obvykle postaveny na konci příjmení.

²⁵ Němčina užívaná v Německu, Rakousku i Švýcarsku.

²⁶ Viz další oddíl, Víceslovná příjmení cizího původu psaná bez spojovníku, str. 34

- V případě skloňování ženského příjmení tohoto typu je nejdříve nutné ho přechýlit. Při tvoreni přechýlené podoby vycházíme z faktu, že toto, ač dvouslovné, příjmení pojmenovává jednu osobu. Proto je možné přechýlit obě části samostatně či přechýlit jen druhý komponent příjmení. Zároveň je možno ponechat příjmení cizinky v mužském tvaru (*Camila Molina Morejon* – v češtině *Camila Molinová Morejonová*, též *Camila Molina Morejonová* i *Camila Molina Morejon*).
- V české jazykové praxi je nejobvyklejší přechylování a následné skloňování příjmení druhého v pořadí. Tímto způsobem je českému posluchači signalizováno, že se jedná o ženu a zároveň nám přechylovací přípona poskytuje možnost začlenění příjmení do českého deklinačního systému. Pokud je příjmení zakončeno na vokál, nabízí se možnost příjmení při matričním zápisu nepřechylovat. V tomto případě je doporučeno skloňovat a přechylovat příjmení první či ponechat oba komponenty nepřechýlené (*Regina Viadel Arboreda* – *Regina Viadelová Arboredová* i *Regina Viadelová Arboreda*, též *Regina Viadel Arboreda*).
- Při sňatku občanky České republiky s cizincem (*Španěl, Katalánc, Portugalec* aj.) postupujeme v souladu s právním řádem ČR. Snoubenci se mohou rozhodnout pro společné příjmení po ženichovi či po nevěstě; dále si za společným příjmením jeden ze snoubenců může ponechat své příjmení původní; v poslední řadě si každý může ponechat své rodné příjmení. V případě vícečlenných příjmení si snoubenci mohou zvolit obě složky ženichova či obě složky nevěstina příjmení. Pokud se snoubenci domluví na jednoslovném společném příjmení, vybírají si z dědičného příjmení po ženichově otci, nebo po nevěstině otci. Příjmení jejich dětí vyplývá z jejich dohody o společném příjmení.

b. Uzavírání sňatků s cizinci – španělská příjmení

- V případě sňatku občanky České republiky s nositelem španělského zdvojeného příjmení se mohou dotyční rozhodnout pro užívání společného příjmení po ženichovi a též pro užívání příjmení po české snoubence.
- V případě rozhodnutí používat společné příjmení po ženichovi mají snoubenci dvě možnosti volby: užívat jedno příjmení, konkrétně ženichovo příjmení zděděné po otci, anebo si mohou zvolit jako společné obě složky ženichova příjmení (*Braulio Morales Morejon + Eva Dvořáková* – společné příjmení *Morales – Moralesová, resp. Morales v prvním případě, a ve druhém Morales Morejon – Moralesová Morejonová, Morales Morejonová též Morales Morejon*). Zároveň je vhodné tuto vzájemnou dohodu o preferovaném příjmení doplnit o čestné prohlášení, které při získání občanství ČR zajistí zápis správného příjmení do úředních dokladů.

- Děti narozené v manželství Španěla a občanky ČR jsou občany Evropské unie, což znamená, že jim lze připsat příjmení i podle španělského práva (*Martin Morales Horák – Eva Morales Horáková, resp. Horák*).
- c. Nešpanělská víceslovná příjmení**
- V případě nešpanělského víceslovného příjmení, které si snoubenci zvolí za příjmení společné, je doporučováno postupovat stejně jako u příjmení španělského původu (*Steven Flight Edwards + Dana Martínková – Dana Flight Edwards, Dana Flightová Edwardsová, též Dana Flight Edwardsová*).
 - Snoubenci se domluví na společném užívání příjmení české snoubenky. Pokud ale muž dříve užíval víceslovné příjmení, může být, dle zákona o rodině 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, jedno z těchto příjmení uváděno na druhém místě (*Silvio García Roblés + Jana Nováková – Silvio Novák García*). V tomto případě děti zdědí příjmení též po matce (*Novák, Nováková*).
 - Stejná situace jako v oddíle předcházejícím nastává, pokud se snoubenci domluví na společném užívání příjmení po muži z České republiky. V tomto případě si dívka za společné příjmení připojí své původní příjmení. V případě, že užívala víceslovné příjmení, lze si připojit pouze jedno z nich (*Jan Topinka + Sandra Cerra Salazarová – Sandra Topinka Cerra i Sandra Topinková Cerra*). Příjmení dětí bude mít ryze českou podobu, na které se snoubenci domluvili (*Topinka, Topinková*).
- d. Katalánská příjmení**
- U těchto příjmení je doporučeno skloňování a přechylování podle právního systému České republiky, obdobně jako u příjmení španělských.
- e. Portugalská příjmení**
- Portugalská příjmení většinou obsahují též více částí. Na rozdíl od španělštiny, zde lze nalézt opačné pořadí, tzn. na prvním místě příjmení dědičné po matce, na druhém místě příjmení po otci (*Mario Cruz, po matce, Azares, po otci*).
 - Při sňatku nositele tohoto typu příjmení s ženou českého původu může dojít k osvojení obou složek příjmení (*Jana Nováková + Antonio dos Reis Raposo – Jana dos Reisová Raposo, též Jana dos Reis Raposo²⁷*). Další možností je převzetí pouze jednoho příjmení, v souladu s českou tradicí se jedná o příjmení zděděné po otci (*Antonio dos Reis, po matce, Raposo, po otci + Jana Nováková – Jana Raposová, též Jana Raposo*).
 - V portugalštině je též možné setkat se s příjmením, které je složeno z více než dvou komponentů, nejčastěji se jedná o příjmení zděděné po více předcích. V tomto případě

²⁷ Na základě prohlášení lze upustit od užívání předložky dos, tzn. Jana Reis Raposo i Jana Reisová Raposo.

je doporučeno sepsat čestné prohlášení, ve kterém se snoubenci domluví na příjmeních, která budou zvolena jako společná pro oba dva.

f. Latinskoamerické státy

V případě těchto států postupujeme dle tamějších zvyklostí. Pokud máme snoubence: nevěsta *Juana Lopez y Perez*, ženich *Diego Menandez Soler*, mohou se domluvit na společném užívání příjmení po ženichovi. Ovšem toto příjmení se může realizovat dvěma možnostmi: *Juana Lopez de Menandez* (nevěsta si ponechala příjmení po otci a připojila příjmení po ženichově otci; předložka *de* zde slouží k vyjádření přivlastnění, *de* = *čí*); *Juana de Menandez Soler* (nevěsta přejala celé ženichovo dvojjmenné příjmení).

Pokud žena s výše uvedeným příjmením získá občanství ČR, její příjmení bude na prvním místě obsahovat příjmení získané po manželovi a na druhém místě příjmení, které užívala již před svatbou (*Juana Lopez de Menandez* – v dokladech ČR *Juana Menandez Lopez* i *Juana Menandez Lopezová*).

V případě narození dítěte státním příslušníkům jiného než českého občanství je možno zapsat dítěti víceslovné příjmení podle zvyklostí daného jazyka. V těchto případech je vhodné dokládat čestným prohlášením rodičů, že příjmení matky i dítěte bylo utvořeno podle zvyklostí daného státu (otec *Juan Navaro Oseiro*, matka před sňatkem *Bianca Quidano Garsola* a po sňatku *Bianca Quidano de Navaro*, dítě *Silvio Navaro Quidano*).

V případě nesezdaných rodičů (matka občanka ČR *Jana Horáková*, otec jihoamerický státní příslušník *Juan Lopez Navaro*) není právně možné, aby příjmení dítěte bylo utvořeno dle cizích zvyklostí, jelikož otec dítěte není občanem Evropské unie. V tomto případě tedy příjmení *Lopez Horák* není možné. Dítě může mít příjmení po matce (*Horák, Horáková*), nebo po otci (chlapec: *Lopez Navaro*, dívka: *Lopezová Navaro, Lopez Navaro* či *Lopez Navarová*).

Pokud nesezdaní rodiče oba dva pocházejí ze státu Evropské unie, tak je dítě státním občanem ČR a zároveň občanem jiného státu EU (podle národnosti otce), a rodiče mohou požádat o změnu zápisu příjmení dítěte na tvar odpovídající cizozemské právní úpravě (otec Španěl *Silvio García Robles*, matka *Jana Nováková*, příjmení dítěte zapsané v matrice ČR *Martin García Robles*, španělská právní úprava: *Martin García Novák*).

4 Problematika přechylování z pohledu lingvistů

Miloslava Knappová (2008), přední česká expertka na problematiku příjmení, označuje přechylování za jeden ze základních rysů českého slovtvorného systému, ve kterém plní dvě funkce. Za prvé zařazuje příjmení do systému češtiny, čímž umožňuje skloňování, jelikož se příjmení v původním tvaru nedají skloňovat. Za druhé přechylování pomáhá rozlišovat pohlaví osoby, o které hovoříme. Dále Knappová dodává, že se jedná o prostředek, který češtinu ochraňuje od nepříjemných záměn žen za muže.

Zároveň je potřeba si uvědomit, že neexistuje jednotný úzus, který by spravoval všechna komunikační odvětví, a proto musíme vycházet z konkrétních situací. Zákon o matrikách (301/2000 Sb.) se nevztahuje na užívání příjmení v jiné než úřední komunikaci, proto je pouze doporučeno používat přechýlených příjmení dle pravidel české mluvnice. V případě užívání nepřechýleného příjmení je doporučeno skloňování pomocného slova, které může pomoci předejít nepříjemným omylům (Knappová, 2008).

V neposlední řadě autorka připomíná, že nepřechýlená příjmení mohou zkomplikovat porozumění textu, čímž ztrácejí základní funkci vlastního jména, která tkví v identifikaci (Knappová, 2003).

Karel Šebesta, člen Ústavu českého jazyka a teorie komunikace na FF UK, zastává názor, že nepřechýlená příjmení nelze skloňovat a srozumitelně začleňovat do českých vět. Tato nemožnost může vést až k neporozumění textu samotnému, k jeho víceznačnosti, převážně v případech vět ukázkových, bezkontextových. Zároveň podotýká, že se to netýká příjmení mediálně známých osobností, která se běžně užívají nepřechýlená (Šebesta, 2011).

Některé ženy si s přechýleným příjmením připadají jako podřadné, a právě nepřechýlené příjmení jim dodává pocit, že jsou brány coby plnohodnotné partnerky svých mužů. K této myšlence se vyjádřili dva lingvisté, konkrétně jazykovědec a bývalý vedoucí katedry českého jazyka FF UK Oldřich Uličný a vedoucí Ústavu pro jazyk český Karel Oliva. Oldřich Uličný rozlišuje přechylovací příponu -ová s přivlastňovací příponou -ova: „*Tak především: příponou -ová se samozřejmě nepřivlastňuje, tu si někteří pletou s příponou -ova. Přípona -ová vyjadřuje jen vlastnost, příslušnost. Barvy fial-ová a růž-ová příslušným kytkám barvu nepřivlastňují, jsou ,jenom jako ony‘. Analogicky paní Nováková je ,jako pan Novák‘, oba rovnoprávně patří k rodině, v níž muži se jmenují Novák, ženy Nováková. A do mýtu o přivlastňování se už vůbec nehodí přípona -á u mužských příjmení typu Novotný. Paní Novotná je ne-přivlastňovací přídavné jméno.*“ (Malinda, 2011. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/kopnete-si-do-cestiny-mapovali-jsme-proc-prechylovat-a-proc-ne-pbc-/domaci.aspx?c=A110826_112623_domaci_jw)

Karel Oliva zastává stejný názor jako Oldřich Uličný, ale ještě přidává: „*Představa, že emancipace spočívá v tom, že si dám trošku jiné jméno, mi přijde jako urážka ženskosti obecně a zejména emancipačních snah. Zrovnoprávnění přeci nespočívá v nějakých písmenkách.*“ (Mach, 2015. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/364530-vystrelky-v-zenskych-jmenech-cestina-trpi.html>)

Renáta Clarková z Českého centra v Londýně dává lingvistům také za pravdu, jelikož má v pase českou i anglickou verzi příjmení. Angličané dle jejích zkušeností považují přechýlené příjmení za naprosto jiné jméno a nenapadá je souvislost se jménem jejího manžela (ČTK, 2002. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/odbornici-se-prou-o-prechylovani-jmen-d85-/domaci.aspx?c=A020807_111054_domaci_ton).

Zajímavou poznámku pronesla přední česká feministka Michaela Marksová Tominová: „*Celé týdny jsem jezdila v metru kolem reklamy na knihu Tisíce planoucích sluncí. Na obálce byla žena v šátku a nad ní jméno Khaled Hosseini. Křestní jméno mi nic neasociovalo, a tak jsem se automaticky domnívala, že se jedná o autorku. Pak jsem si přečetla recenzi a ejhle, autorem je velmi mužně vypadající muž. Nicméně nemám pocit, že by mi nějak uškodilo žít nějakou dobu v mylné představě o autorově pohlaví.*“ (Malinda, 2011. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/kopnete-si-do-cestiny-mapovali-jsme-proc-prechylovat-a-proc-ne-pbc-/domaci.aspx?c=A110826_112623_domaci_jw)

Laický názor, že přechylováním dochází ke změně příjmení, vyvrátila Světlá Čmejková, bývalá vedoucí oddělení stylistiky a lingvistiky textu Ústavu pro jazyk český AV ČR: „*Ten, kdo takový argument proti přechylování ženských jmen užije, si neuvědomuje, že v češtině pozměňujeme i mužská jména – když je skloňujeme: skloňujeme jména spisovatelů Faulknera, Hemingwaye i Goldoniho.*“ Dále dodává: „*K českým vzorům přiřazujeme většinu cizích příjmení včetně jmen prezidentů Cartera, Bushe i Obamy a vlastně ani nevíme, zda to Carterovi, Bushovi či Obamovi připadá zvláštní, když k jejich jménům připojujeme české pádové koncovky.*“ (Malinda, 2011. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/kopnete-si-do-cestiny-mapovali-jsme-proc-prechylovat-a-proc-ne-pbc-/domaci.aspx?c=A110826_112623_domaci_jw)

Václav Cvrček, vědecký pracovník Ústavu Českého národního korpusu FF UK, se vyjádřil k přechylování příjmení v médiích: „*Předně je třeba připomenout, že je věcí každé redakce, aby si stanovila jakýkoli vnitřní předpis týkající se jazyka, který se jim zlíbí. Jinak s Vámi ovšem zcela souhlasím v tom, že by pro pojmenovávání mělo být rozhodující to, jak se daná osoba jmenuje ve svém rodném jazyce. Abychom uvedli i argumenty z druhé strany, je třeba říct, že v češtině hodně skloňujeme a je otázka, zdali nebude bránit srozumitelnosti, zůstanou-li nepřechýlená jména ve všech pádech nesklonná: viděl (Hillary) Clinton, povečeřel s Clinton apod.*“ (Cvrček, 2009. Dostupné z: <http://www.respekt.cz/rozhovory/s-vaclavem-cvrckem-o-jazykovede>)

Anna Černá z oddělení jazykové kultury upozorňuje, že lingvisté mohou ohledně příjmení pouze poradit, jelikož mluvnice jazyka českého nemá závaznou formu zákona. Překvapivě nedoporučuje přechylovat úplně každé cizí příjmení. Například filmové hvězdy, popové hvězdy, chronicky známá jména a v neposlední řadě také jména končící samohláskou (ČTK, 2002. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/odbornici-se-prou-o-prechylovani-jmen-d85-/domaci.aspx?c=A020807_111054_domaci_ton).

Jiří Eichler z Jednoty tlumočnicků a překladatelů tvrdí: „*My nepřechylujeme, snad jen ve výjimečných případech. Je to jedna z typicky českých vlastností, kdy si myslíme, že jsme pupkem světa. Když někdo přijede k nám, tak ať se hledí přizpůsobit.*“ (ČTK, 2002. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/odbornici-se-prou-o-prechylovani-jmen-d85-/domaci.aspx?c=A020807_111054_domaci_ton)

Genderová lingvistka, germanistka, slavistka, publicistka a soudní znalkyně v oboru ověřování jmen a příjmení podle zákona Jana Valdřová se vyjádřila ke generickému maskulinu ve své knize *Ženský obsah v mužské formě – některá úskalí generického maskulina*: „*Některá maskulina fungují genericky, tj. dotazování je skutečně spojovalo s obrazem muže i ženy: student, uchazeč, divák, posluchač, volič, důchodce apod. Čím vyšší však byla společenská a ekonomická prestiž dané funkce či profese, tím více dotazovaných ji spojovalo s obrazem muže – sem patřila např. substantiva právník, poslanec, kandidát, vlastník, šéf, expert, předseda.*“ (Stejskal, 2010. Dostupné z: <http://nazory.aktualne.cz/komentare/lidryne-merkel-lidr-merkelova-cemu-date-prednost-vy/r~i:article:671078/>)

A nakonec slova již výše citovaného Václava Cvrčka: „*Jsem ovšem přesvědčen, že stejně jako v jiných oblastech, i v této si nakonec jazyk poradí sám, bude jen záležet na tom, který z pohledů bude mít navrch.*“ (Cvrček, 2009. Dostupné z: <http://www.respekt.cz/rozhovory/s-vaclavem-cvrckem-o-jazykovede>)

5 Poučení o začleňování cizích a orientálních osobních jmen do češtiny

„Rodné jméno (dále RJ) a příjmení tvoří dva základní funkční členy české antroponymické soustavy. Rodné jméno (nazývané dříve křestním podle církevního křtu) a příjmení jsou jména osobní, antroponyma, tj. vlastní jména jednotlivých lidí. RJ (Martin, Pavel, Dana, Markéta) je jméno nedědičné, volené pro každého jedince po jeho narození a připojované k zděděnému jménu rodiny, k příjmení (Novák, Zeman, Černý).“ (Knappová, 1989: s. 6)

Osobní jména používáme k jednoznačnému rozlišení, identifikování svého nositele, a proto je překládání osobních jmen velice důležitou součástí překladatelské teorie i praxe. Tato problematika zasahuje do tří odvětví – společenské komunikace, úředních dokumentů a překladatelské literatury. Přehled těchto tří oblastí zahrnutých v této části bakalářské práce vychází z odborného článku od M. Knappové.²⁸

5.1 Společenská komunikace

Touto komunikací je myšleno dorozumívání ve veřejné oblasti, která zahrnuje média (*tisk, rozhlas, televizi*), dále také oficiální a polooficiální projevy tištěné i mluvené (*přednáška, úřední korespondence, rozbor apod.*).

Pravidla pro začleňování cizích osobních jmen nikdy nebyla jednotná a není tomu tak ani dnes, ačkoli převažuje snaha ponechávat jména v jejich původní podobě. Tato podoba je pozměněna jen pomocí českých deklinačních vzorů, a to dle pravidel české mluvnice.

V době národního obrození zde byla patrná snaha překládat všechna osobní jména, která byla tímto způsobem počestěna. Některé z těchto snah se omezily pouze na dobu národního obrození (*Vilém Shakespeare*), jiné se naopak uchytily a jsou používány dodnes (*Karel/Karl Marx, Vladimír/Vladimir Iljič Lenin*).

V omezené míře se setkáváme se snahou o počestování křestních jmen. Tato snaha je patrná převážně u jmen slovanských. Pozoruhodný případ je ruské jméno *Vladimir*, které bývá ve většině užití počestováno, jelikož by původní varianta mohla působit jako pravopisná chyba.

Užívání českých ekvivalentů je obvyklé u jmen panovníků v minulosti (*Ludvík XIV.*), řidčeji se s užíváním českých ekvivalentů setkáváme u jmen současných panovníků a církevních hodnostářů (*královna Alžběta, papež Jan Pavel*).

²⁸ V této kapitole vycházíme z článku od M. Knappové: K překládání osobních jmen, vydaného v časopise *Naše řeč*, ročník 66 (1983), číslo 4, s. 169 - 173.

Obecně tedy platí, že v zájmu zachování křestního jména toto jméno nepřekládáme ani nepočešťujeme. Jména zapisujeme tedy *Detmar (ne Dětmar)*, *Vladimir (ne Vladimír)* apod. Do české společenské komunikace jsou křestní jména zařazena pouze pomocí českých deklinačních vzorů a příjmení přechylujeme podle českých gramatických zásad.

5.2 Úřední komunikace

Ani v tomto konkrétním odvětví nebyl po dlouhou dobu stanoven žádný úzus, který by jej spravoval. V Pravidlech českého pravopisu ani v mluvnicích českého jazyka nebyla této problematice věnována pozornost, takže se orgány vnitřní správy, které ji mají pod svou záštitou, neměly po jazykové stránce o co opřít. Z tohoto důvodu se ve Sbírce zákonů, ve vyhlášce č. 22 z roku 1977 v §32, objevil údaj, že se ve veškerých matričních dokumentech do češtiny překládají všechna jména, pokud je to u nich možné. Tato směrnice však působila v praxi potíže, a proto došlo k úpravám vyhlášky.

Pokud má jméno a příjmení jednoznačně označovat svého nositele, nemělo by se během jeho života měnit. Konkrétně ke vztahu k překládání jmen to znamená, že by ani jméno, ani příjmení nemělo být do češtiny překládáno. Pokud jsou tedy v cizozemských dokladech zapsána jména jako například *Georg* nebo *Elisabeth*, ponecháváme je v českých verzích osobních dokladů v původní podobě, i když pro ně známe české ekvivalenty.

Jedná-li se o cizince žádajícího o české či slovenské státní občanství a s tím spojené počeštění osobního jména či příjmení, neměla by být jeho žádost, pokud tomu nebrání nic jiného, zamítnuta, ale k počeštění dojde až po přiznání požadovaného občanství.

Jinými pravidly se řídíme při zápisu ženských příjmení do matričních dokumentů. Tato příjmení zapisujeme v souladu s platnými předpisy v přechýlené podobě, která je utvořena dle pravidel české mluvnice. Zároveň je žádoucí, aby byl stále patrný původní tvar příjmení, proto je vhodné, aby byly do cizozemských osobních dokladů uváděny oba tvary příjmení, například *Jacquelina Coppéová (Coppé)*.

Při překladech je rovněž vhodné, pokud je to možné, zachovávat grafické znaky, které jsou pro český jazyk neobvyklé. Z typografických důvodů lze tyto neobvyklé znaky vyměnit za ty, které jsou českému jazyku nejbližší. Například při překladu z azbuky je povinností křestní jména překládat pomocí vědecké transliterace, jež umožňuje převod do původní abecedy.

5.3 Překladová literatura

Tento okruh se výrazně odlišuje od dvou výše zmíněných. Je tomu tak díky překladatelským hlediskům, zkušenostem, vlastnostem překládaného díla, zvláštnostem původního jazyka, literárním žánrům apod. Například v odborných publikacích, literatuře faktu,

cestopisech, průvodcích a jiných podobných publikacích je vyžadována snadná identifikace osob, což znamená ponechání jmen v jejich původní podobě.

Na ostatní tiskoviny se uplatňují zpravidla tři typy překladů:

1. Užívání původní podoby
2. Smíšený postup
3. Počeštěné varianty

První způsob spočívá v užití původní podoby jména, ale s deklinačním zařazením do českého jazyka, popřípadě spojeným s případnou nezbytnou změnou grafické podoby (většinou transkripce). Jedná se například o překlad děl ze světové neslovanské literatury.

Například: v *Citové výchově* G. Flauberta, přeložené z francouzštiny M. Kornelovou, vystupují Arnoux, Frideric, Jacques aj. Původní podoby jmen se zachovávají.

Druhý postup je smíšený, spočívá v používání původních podob křestních jmen u některých osob, u jiných zase v používání jejich českých ekvivalentů.

Například: v románu A. Marshalla *Už zase skáču přes kaluže*, z angličtiny přeloženém Z. Woolfovou, se vedle Jožky a Marie objevuje též John a Billy.

V této skupině se můžeme setkat i se zvláštními případy. Například Anna Rosová v překladu maďarského románu *Hřích* od L. Németha zvolila české varianty (většinou domácké) původně cizích jmen. Například Zuzanka a Terka. Zároveň při překladu zvolila pravopisně počeštěnou podobu cizích jmen, která by pravděpodobně při čtení byla komolena, například Lajoš (maďarsky Lajos), Mariška (maďarsky Mariska) apod. Pokud ale ke komolení křestních jmen nedochází, ponechává je v původní, maďarské, podobě, například Andor.

Třetí a poslední postup volí překladatelé používající výhradně počeštěné podoby jmen či jejich překlady. Tato metoda je velice často používaná u ruské literatury pro děti a mládež, jelikož překladatelé se snaží čtenářům text co nejvíce přiblížit a zpřístupnit. Například: v povídkovém výboru V. Šukšina *Charaktery a lásky*, přeloženém Z. Psůtkovou, vystupují Péťa, Peťka, Moňa apod.

Méně často se setkáváme s počeštěním osob a míst děje v literatuře pro dospělé. Většinou k těmto překladům dochází v humoristické literatuře a ve veselohrách (výjimečně též v tragédiích a dalších druzích epiky). Například v překladu humoristického románu G. Chevaliera *Zvonkosy* od J. Zaorálka se objevuje Bartoloměj Pěšinka, Inocenc Kulíšek apod. Příjmení v tomto románu plní funkci charakterizační, viz například též Sedmikvítko. Spojení nesourodého jména s příjmením překladatel využil pro umocnění komična či pro charakteristiku osoby, například Eulálie Čubíková či Ferda Čupr.

5.4 Shrnutí

Z tohoto stručného přehledu je patrné, že neexistuje jednotný úzus, jelikož je v působnosti řada objektivních i subjektivních podmínek, přístupů, zkušeností a samozřejmě také předpokladů překladatele. Z těchto důvodů je velice těžké stanovit závazná pravidla, která by mohla být shromážděna v jedné publikaci a platit pro všechny výše stanovené okruhy. Je tedy třeba se omezit na pouhá doporučení, která vyplynou z požadavků daného díla. Velmi žádoucí ovšem je, aby zvolený přístup byl pro celé dílo stylově jednotný, důsledně uplatňovaný v celém jeho průběhu, a mělo by také být patrné, proč byl daný způsob a styl zvolen.

5.5 Orientální osobní jména

V tomto velice stručném shrnutí o začleňování orientálních osobních jmen vycházíme z Knappové (2008), která jazyky rozděluje dle toho, zda je na prvním místě jméno křestní, či příjmení.

5.5.1 Orientální jména s pořadím jméno, příjmení

Africká a asijská orientální jména v pořadí jméno, příjmení jsou dvoučlenná i vícečlenná a jejich skladba je v českém jazyce respektována a zachována. Do matričních dokladů a veřejných listin se jako příjmení zapisuje ta část orientálního jména, kterou její nositel jako příjmení označí, a vše, co jí předchází, je považováno za jméno křestní. Příjmení ženy můžeme zapsat podle pravidel české mluvnice či s ohledem na splnění českých zákonných podmínek nepřechýlené (*Malka Abdalláh Hasan* – přechýleně *Malka Abdalláh Hasanová*. *Malka* je chápáno jako jméno, *Abdalláh Hasan/Hasanová* je chápáno jako příjmení).

Při začleňování do českých textů určených široké veřejnosti skloňujeme každou část mužského jména, pokud to lze (*Osman Razzák*, 2. p. *Osmana Razzáka*). Pokud zařazení do českého deklinačního systému působí potíže, doporučuje se skloňovat alespoň poslední, a pokud možno i první část tohoto jména (*Muhammad Alí Džairí*, 2. p. *Muhammada Alí Džairiho*). Zároveň existují nesklonné jednoslabičné či dvojslabičné části jména, končící na vokál. Příjmení podvojná a potrojná spojená spojovníkem skloňujeme jako jeden celek (*Chajruddín Nadž al-Hadž Sadún*, 2. p. *Chajruddína Nadž al-Hadž Sadúna*).

Pro začlenění ženských příjmení do deklinačního systému je nejjednodušší je nejprve přechýlit. Přechylovací přípona se připojuje k poslední části osobního jména, k příjmení. Pokud je příjmení zakončeno na vokál, závazně jej skloňujeme a s dalšími částmi zacházíme jako u jmen mužských, ale skloňujeme je podle ženských vzorů (*Aida Alí Saíd* – *Aida Alí Saídová*, 2. p. *Aidy Alí Saídové*).

5.5.2 Asijská osobní jména s pořadím příjmení, jméno

Orientální osobní jména jsou dvojčlenná, stejně jako evropská jména. Skládají se tedy ze jména a příjmení, jenže pořadí těchto dvou komponentů je velice často opačné. Toto pořadí je zachováno například u jmen čínských, korejských, vietnamských aj. i v češtině (Daneš, 1963).

Při zapisování tohoto typu jmen do matriky a veřejných listin je potřeba důrazně rozlišovat vietnamská, čínská, korejská, japonská aj. příjmení jednoslovná stojící na prvním místě od jmen, která mohou být jednoslovná (*Jasuko* v japonštině, *Ling* v čínštině), dvouslovná (*Ir-sen* v korejštině, *Jü-ning* v čínštině, *Anh Tuan* ve vietnamštině) a víceslovná (*Minh Ngoc Anh* ve vietnamštině). Do oddílu příjmení se zapisuje první slovo z celého osobního jména a do kolonky jméno ostatní.

Zápisy do matričních dokladů jsou přejímány dle toho, jaký tvar je uveden v dokladech psaných latinkou. Nutno podotknout, že každá složka víceslovného orientálního jména začíná velkým počátečním písmenem (*Pak Či-won*). Spojovník se píše mezi částmi jména čínského a korejského (*Wang Jü-ning, Či-won*). Naopak v příjmeních původu vietnamského se spojovník nepíše (*Nguyen Ming Long*). Při přepisu čínských orientálních jmen se mohou uplatňovat zásady přepisu zvané pinyin, podle kterých se jednotlivé části rodného jména píší jako jedno slovo (*Wang Jüning, Tang Zhanqing*). Pokud je tento přepis užít v dokladech, český jazyk ho přejímá.

Ženská příjmení můžeme zapsat v podobě přechýlené, přípona -ová se připojuje ke skutečnému příjmení (*Pham Thanh Ha – v češtině Phamová Thanh Ha*), nebo při splnění zákonných podmínek v podobě nepřechýlené (*Pham*).

V případě sňatku Vietnamky či Číňanky s občanem ČR dochází po dohodě o užívání společného příjmení po manželovi k poněkud nezvyklé kombinaci (*Tomáš Horáček + Pham Thanh Ha – Thanh Ha: jméno, Horáčková: příjmení*).

Při začleňování orientálních jmen do běžných sdělovacích prostředků, denního života, zpravodajství aj. postupujeme u mužských orientálních jmen složených alespoň ze dvou dvouslabičných částí tak, že skloňujeme každou část samostatně. Deklinační vzory přiřazujeme na základě jejich zakončení (*Kiyakawa Misai, 2. p. Kiyakawy Misaiho*).

Mužská trojčlenná a vícečlenná orientální jména skloňujeme po částech jednotlivě, můžeme skloňovat první a poslední komponent orientálního jména, nebo skloňovací koncovky připojujeme jen k poslední části, což se děje, pokud spojení bereme jako jeden celek (*Wang Jing-laj, 2. p. Wang Jing-laje i Wanga Jing-laje v čínštině*).

Ženské příjmení můžeme do českého jazyka zařadit dvojitým způsobem. Za prvé ho lze poevropštit výměnou komponentů (jméno + příjmení) tak, aby se přechylovací přípona nacházela u příjmení (*Pham Thanh Ha – v češtině Thanh Ha Phamová*). Dále můžeme pořadí

respektovat a přechylovací příponu připojit k poslední části osobního jména (*Wang-Ji-ning*, v češtině *Wang-Ji-ningová*). Z druhé varianty je patrné pořadí i výchozí podoba celého občanského jména.

V případě, že se autor rozhodne ponechat orientální ženské jméno v nepřechýlené podobě, je nutné z hlediska spolehlivé identifikace pohlaví před orientální jméno připojit obecné jméno, které je možno v textu skloňovat (*s paní Pham Thanh Ha*). Jedná se o obecná jména typu paní, slečna, tenistka apod. Tento způsob je použitelný, ale stálé opakování různých obecných jmen v různých pádech může na některé čtenáře působit neobvykle, jelikož se tento jev vymyká běžným zvyklostem českého jazyka. Z výše uvedených důvodů není tento způsob doporučen pro dlouhodobé a trvalé používání.

B. VÝZKUMNÁ ČÁST

6 Cíl práce, předpoklady, výzkumný soubor

6.1 Cíle a předpoklady

V této bakalářské práci se zabýváme přechylováním příjmení. Problematiku příjmení všeobecně můžeme považovat za relativně často diskutované téma, které se probíralo hojně i v minulosti, ačkoli z jiných důvodů. Například Jílek (1945) zmiňuje problematiku počešťování příjmení, jelikož přibližně sedmina národa užívala německá příjmení.

V současnosti se pozornost obrátila od původu příjmení k podobám příjmení ženských, k přechylování. Jedná se o aktuální problematiku, která byla jakožto téma práce vybrána kvůli rozporuplným postojům české veřejnosti.

Cílem tohoto výzkumu je zjistit, jaký postoj zauímají respondenti k nepřechylování ženských příjmení v různých situacích. Například u mediálně známých osobností či u žen pracujících ve veřejných institucích (lékařky, učitelky apod.). Další cíl, kterého se v této bakalářské práci budeme snažit dosáhnout, je zjištění, zdali je zde vztah mezi věkem respondentů a jejich názory.

Za účelem naplnění vytyčených cílů jsme si stanovili dva předpoklady, které budeme chtít potvrdit, či vyvrátit.

Předpoklad č. 1: Pokud mají respondenti při oslovování dam pracujících v různých odvětvích na výběr, upřednostňují přechýlená příjmení před příjmeními nepřechýlenými.

Předpoklad č. 2: Mezi věkem respondentů a jejich názory na nepřechylování příjmení v různých situacích není prokazatelný vztah.

6.2 Výzkumný soubor

Výzkum jsme provedli ve spolupráci se studenty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, dále jsme oslovili lidi na ulici a rovněž byli o účast na tomto výzkumném šetření požádáni rodinní příslušníci a přátelé. Respondenti byli oslovováni v několika etapách, jelikož jsme si za cíl stanovili 50 respondentů z každé věkové skupiny, což se během první fáze nepodařilo splnit.

Zároveň nám práci ztížila neúplná návratnost dotazníku. V prvním případě se nám ze 150 rozeslaných dotazníků vrátilo pouze 110. Proto jsme museli data nejdříve analyzovat,

roztřídit a vyřadit dotazníky nesplňující požadované podmínky. Jednalo se například o chybějící údaje nebo naopak o zaškrtnutí dvou možností. Po této selekci nám v první fázi zůstalo 104 použitelných dotazníků. Z výše zmíněných důvodů jsme museli celý proces zopakovat ještě dvakrát.

Oslovení respondenti dotazník vyplňovali na různých místech. Například studenti Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích jej vyplňovali na koleji, konkrétně na svých pokojích, kde byli o tuto laskavost požádáni. Přátelé a rodinní příslušníci si mohli vyplnit dotazník, kdekoli chtěli, jelikož jim byl rozeslán elektronickou formou, a mohli si tedy vybrat místo i čas jim nejvíce vyhovující. Na druhou stranu, lidé požádaní na ulici tento komfort neměli, jelikož pokud souhlasili, vyplnili dotazník ihned. Respondenti pocházeli z rozličných koutů České republiky, převážně se ale jednalo o okolí Českých Budějovic a Poděbrad.

Výzkumný soubor této práce je rozčleněn do tří věkových kategorií spadajících do vývojové etapy dospělého člověka podle Langmeiera a Krejčířové (2006). Jednotlivá období jsou rozdělena následovně:

- Časná dospělost (20 – 25 let)
- Střední dospělost (26 – 45 let)
- Pozdní dospělost (46 – 60, 65 let)

Dospělost je podle Langmeiera a Krejčířové (2006) vymezena s přihlédnutím ke třem faktorům: k věku, převzetí určitých vývojových úkolů a dosažení určitého stupně osobní zralosti. Časná dospělost je chápána jako přechodné období mezi adolescencí a plnou dospělostí. Střední dospělost je popisována coby období plné výkonnosti a relativní stability. Poslední skupina, pozdní dospělost, není vymezena tak jednoznačně; je zde pětiletý věkový rozptyl, který naznačuje začátek stáří. Tato charakteristika lidského života je pouze zběžná, jelikož stírá převažující individuální rozdíly u každého jednotlivce.

Pro kvantitativní dotazník byl stanoven počet 50 respondentů na každou věkovou kategorii. Jak již bylo řečeno, pro dosažení stanoveného počtu se musel dotazník rozeslat několikrát. Zároveň jsme se snažili, aby zastoupení mužů a žen v dotazníku bylo co nejvíce rovnocenné.

Zkoumaný soubor tedy zahrnuje 150 respondentů.

7 Metodika

7.1 Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření je jednou ze základních kvantitativních metod. *„Velká síla kvantitativního šetření jako výzkumné strategie spočívá v jeho široké aplikovatelnosti a pružnosti.“* (Punch, 2008: s. 15)

Kvantitativní přístup je definován Chráskem (2007: s. 12) takto: *„Pokud uvažujeme o vědeckém výzkumu v pedagogice, lze jej vymezit jako záměrnou a systematickou činnost, při které se empirickými metodami zkoumají (ověřují, verifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy.“* Dotazník je tedy soustavou předpřipravených a pečlivě formulovaných otázek, na které respondent odpovídá písemně. Je připraven tak, aby přinesl numerická data, která se mohou dále analyzovat.

Největší nevýhodou tohoto typu výzkumu je nemožnost osobní komunikace s respondentem, který si může otázku špatně vyložit či se jeho odpověď „nevejde“ do předem daných odpovědí. V těchto případech je osobní komunikace to nejlepší pro případné rozšíření či ujasnění odpovědí, což zde není možné.

Dotazníkové šetření má svá pro i proti. Kladné faktory dotazníkového šetření podle Dismana (2011) spočívají v tom, že dotazník je efektivní metoda postihující velké množství respondentů při malých nákladech, která nám zároveň umožňuje snadno získat informace od velkého množství respondentů v relativně krátkém čase. Není potřeba většího počtu lidí pro získání odpovědí, nýbrž potřebujeme pouze tazatele a respondenty. Tato metoda, na rozdíl od rozhovoru, zajišťuje téměř naprostou anonymitu. Náklady jsou téměř nulové (Disman, 2011).

Na druhou stranu má i dotazníkové šetření své nevýhody. Dotazník se spoléhá na ochotu respondenta, pro kterého je velice snadné přeskočit otázky či dotazník nevyplnit vůbec. Velké nebezpečí spočívá v kolektivním vyplňování. Tím je například myšleno hromadné vyplňování v rodinném kruhu. Největší problém spočívá v nízké návratnosti, díky čemuž je reprezentativnost dotazníkového šetření téměř nulová (Disman, 2011).

Jak již bylo zmíněno výše, tento dotazník jsme rozdali napřed 150 respondentům a bylo na každém z nich, zda se dotazníkového šetření zúčastní, či nikoli. Pro dosažení stanoveného počtu respondentů jsme však museli nakonec požádat celkem 204 respondentů. V první fázi jsme, jak řečeno, rozdali 150 dotazníků, z nichž se nám jich vrátilo 110, ale 6 jsme museli vyřadit, jelikož neobsahovaly pro nás platné informace. Většinou chyběla zaškrtnutá jedna či více informací, anebo bylo naopak informací zakroužkováno více. Po první etapě jsme tedy měli 104 použitelných dotazníků. Ve druhé fázi jsme rozdali 46 dotazníků, ze kterých se nám jich 39 vrátilo. Pro nejasnost nebo nesrozumitelnost odpovědí jsme opět museli jeden vyloučit.

A v posledním kole rozesílání dotazníků jsme jich rozposlali osm, z čehož se nám všechny vrátily a žádný z nich nemusel být vyřazen. Celkem jsme tedy rozeslali 204 dotazníků, z čehož se nám 157 vrátilo a vyloučeno muselo být 7.

Tabulka 1: Přehled počtu dotazníků

Fáze	Posláno	Vráceno	Vyloučeno	Použito
1.	150	110	6	104
2.	46	39	1	38
3.	8	8	0	8
Celkem	204	157	7	150

Zdroj: Vlastní výzkum

Ve výzkumném šetření dotazníkovou metodou rozlišujeme otázky otevřené, uzavřené a polouzavřené.

Otevřené (nestrukturované) otázky dávají respondentovi volnost v jeho odpovědích, neboť mu nejsou navrhovány žádné hotové škály odpovědí. Tyto otázky bývají pro zadavatele nevýhodné, jelikož se těžko vyhodnocují.

Uzavřené (strukturované) otázky jsou úplným opakem otevřených otázek. V těchto otázkách je respondentovi nabídnut výběr z konkrétních odpovědí. Výhodou tohoto typu dotazování je větší ochota respondentů a snadnější vyhodnocení. V případě, že si respondent nemůže vybrat žádnou z nabízených odpovědí, měla by být přítomna možnost „jiná odpověď“, což je označováno jako polouzavřená otázka (Chráska, 2007).

Pro výzkumné šetření v této bakalářské práci jsme použili otázky především uzavřené, ale také otázku otevřenou pro možnost individuálního a rozšiřujícího vyjádření. Odpovědi na otevřené otázky jsou k nalezení v příloze (viz Příloha 2). U uzavřených otázek měli respondenti možnost výběru z připravených odpovědí. Při sestavování tohoto dotazníku jsme se snažili o srozumitelnost položených otázek, což bylo testováno ve dvou pilotážích, po kterých byly otázky opraveny, v některých případech zcela vyloučeny.

Dotazník obsahuje 10 otázek a celé jeho znění je uvedeno v příloze (viz Příloha 1). Tyto otázky jsou rozděleny na dvě základní oblasti. Do první oblasti se řadí otázky identifikační, jejichž prostřednictvím získáme informace o pohlaví, věku a národnosti respondentů (otázky č. 1–3). Druhá část dotazníku se zaměřila na tvar příjmení respondentek a na podobu ženských příjmení v okolí všech respondentů (otázky č. 4 a 5). Třetí část se věnuje zjišťování informací ohledně názoru respondentů na podobu příjmení v různých profesích (otázky 6–9). Poslední, desátá otázka je otázkou otevřenou, která se zajímá o konkrétní příhody (kladné i záporné), které se nositelům nepřechýlených příjmení staly.

7.2 Etika výzkumu

Ještě před kapitolou, kde zveřejníme výsledky dotazníkového šetření, bychom se měli alespoň okrajově dotknout jednoho zásadního tématu spadajícího pod oblast výzkumu. Jedná se o otázku etickou, tedy o to, jaký by měl výzkumník zastávat postoj a jaké by mělo být jeho chování během prováděného výzkumu.

Podle Ferjenčíkových (2010) etických principů při výzkumu s lidmi musíme mít respekt a ohled vůči účastníkům výzkumu. Zároveň by vědecká hodnota výzkumu neměla být v konfliktu se zájmy a právy zkoumaných osob. Dále by účastníci výzkumu měli vždy znát cíl a smysl výzkumu. Pokud není z metodologického hlediska možné tyto informace zveřejnit, je nutné je doplnit po ukončeném zkoumání. Dalším etickým principem je právo na soukromí a důvěrnost informací o účastnících. Všechny údaje by tedy měly zůstat důvěrné. Výjimka nastává v případech, ve kterých účastníci výzkumu souhlasí s neanonymitou údajů. Tento souhlas musí být získán ještě před začátkem výzkumu. Poslední etický princip zmíněný Ferjenčíkem je spojen s právem účastníka výzkumu odstoupit, a to kdykoliv. Vždy by měla být respektována zásada dobrovolnosti.

Reichel (2009) přidává ještě jeden velice důležitý faktor. Jedná se o etiku výzkumné práce. Etika výzkumné práce spočívá v tom, že by si měl výzkumník promyslet téma, které hodlá zkoumat, a to, jaké výsledky mu může výzkum přinést.

Při vypracování tohoto výzkumu jsme se drželi předepsaných etických pravidel. Na samém začátku dotazníku jsou nastíněny základní údaje, které účastníci výzkumu potřebují vědět. Tedy informace o autorce dotazníkového šetření, o tom, za jakým účelem byl dotazník vytvořen, jakou problematikou se zabývá a kde budou získané výsledky prezentovány. Před každým vyplněním dotazníku byl dotyčný respondent požádán o jeho vyplnění, tudíž se tohoto dotazníkového šetření všichni účastníci ze své vlastní vůle. Dotazník byl též vyplněn anonymně a nebyla téměř žádná možnost dohledání respondentů. Výjimka je tvořena jednou respondentkou, která do otevřené odpovědi uvedla své jméno i příjmení.

Se získanými daty nebylo manipulováno, data byla použita v takové formě, v jaké byla získána.

8 Výsledky

Ke znázornění zjištěných údajů jsme zvolili sloupcový graf, ve kterém jsou sloučeny otázky 7, 8 a 9. Tyto otázky se týkají preferencí účastníků výzkumu na přechylování či nepřechylování příjmení u různých profesí, popř. v různých situacích. Tyto otázky byly sloučeny do jednoho grafu pro lepší orientaci v dané problematice.

Z celkového počtu 150 respondentů se zúčastnilo 74 mužů a 76 žen.

Co se týče věkového rozvrstvení, rozhodli jsme se respondenty rozdělit do tří skupin. První kategorie je tvořena 50 respondenty (25 žen, 25 mužů) ve věku 20 – 25 let. Druhá skupina čítá též 50 respondentů (27 žen, 23 mužů) v rozmezí 26 – 45 let. Poslední skupina je tvořena opět 50 respondenty (24 žen, 26 mužů) ve věku 46 – 65 let.

Ze třetí otázky jsme zjistili, že mezi respondenty účastníky se tohoto výzkumného šetření bylo 143 občanů České republiky a 7 respondentů jiné než české národnosti.

Zajímavou informaci jsme získali ze čtvrté otázky, ve které jsme se dozvěděli, že pouze 8 dotazovaných žen používá nepřechýlené příjmení, zbylých 68 žen používá příjmení s tradičními přechylovacími příponami.

Z následující, páté otázky vyplývá, že 11 respondentů má ve svém okolí někoho, kdo používá nepřechýlené příjmení, 43 respondentů si je jistých, že ve svém okolí mají všechny ženy příjmení přechýlená a zbytek, tedy 96 respondentů, si není jisto. Tato otázka byla položena pouze pro zajímavost, abychom zjistili, jaké povědomí mají respondenti o příjmeních ve svém okolí. Z odpovědí lze usoudit, že se většina respondentů na podoby příjmení svých spoluobčanů moc nesusoustrdí.

Do dotazníku jsme zahrnuli také otázku, v pořadí šestou, která se zaměřovala na zahraniční celebrity. Tato otázka byla doplněna po poslední pilotáži, jelikož jsme si uvědomili, že příjmení zahraničních celebrit jsou většinou vnímána pod jinými měřítky než příjmení českých známých osobností. Povědomí o zahraničních hercích, zpěvácích, moderátorech aj. je utvářeno převážně médii, která si zvolí svůj styl psaní, resp. vyslovování příjmení. Pro nepřechýlené varianty se respondenti rozhodli ve 107 případech, naopak pro přechýlené varianty se vyslovilo 43 respondentů. Zajímavostí je, že pro přechýlenou možnost se rozhodli většinou respondenti náležející do věkové skupiny 46–65 let, konkrétně se jednalo o 39 respondentů.

8.1 Předpoklad č. 1

Z hlediska prvního předpokladu jsme se zaměřili na názory respondentů na nepřechylování ženských příjmení v různých situacích. Středem zájmu byly tři oblasti: mediální, veřejná a správní. Konkrétně se jedná o zjištění toho, jak se respondenti staví k ženám, s jejichž příjmení se setkávají na televizní obrazovce či v médiích; k ženám, které by měli oslovovat příjmením (lékařky, pedagožky, právničky apod.), a rovněž k ženám, jejichž příjmení mohou vidět na jmenovkách, ale většinou nemají potřebu je jimi oslovovat.

Pro lepší ilustraci jsme získaná data zobrazili pomocí sloupcových grafů. Jednotlivým profesím je zároveň přiřazena jedna stanovená barva, jednotná pro celou bakalářskou práci. Zelená barva je použita pro moderátorky, spisovatelky, novinářky apod. Oranžové značení poukazuje na dámy pracující jako lékařky, pedagožky, právničky apod. Poslední, modré sloupečky, označují prodavačky, servírky, květinářky apod.

Níže umístěný graf obsahuje shrnutí otázek číslo 7, 8 a 9. Jedná se o otázky zaměřené na názor respondentů ohledně přechylování ženských příjmení v různých institucích. Konkrétně:

7. Jakou variantu příjmení upřednostňujete v české mediální sféře?

- a) Přechýlenou (Emma Smetanová, Petra Svobodová)
- b) Nepřechýlenou (Emma Smetana, Petra Svoboda)

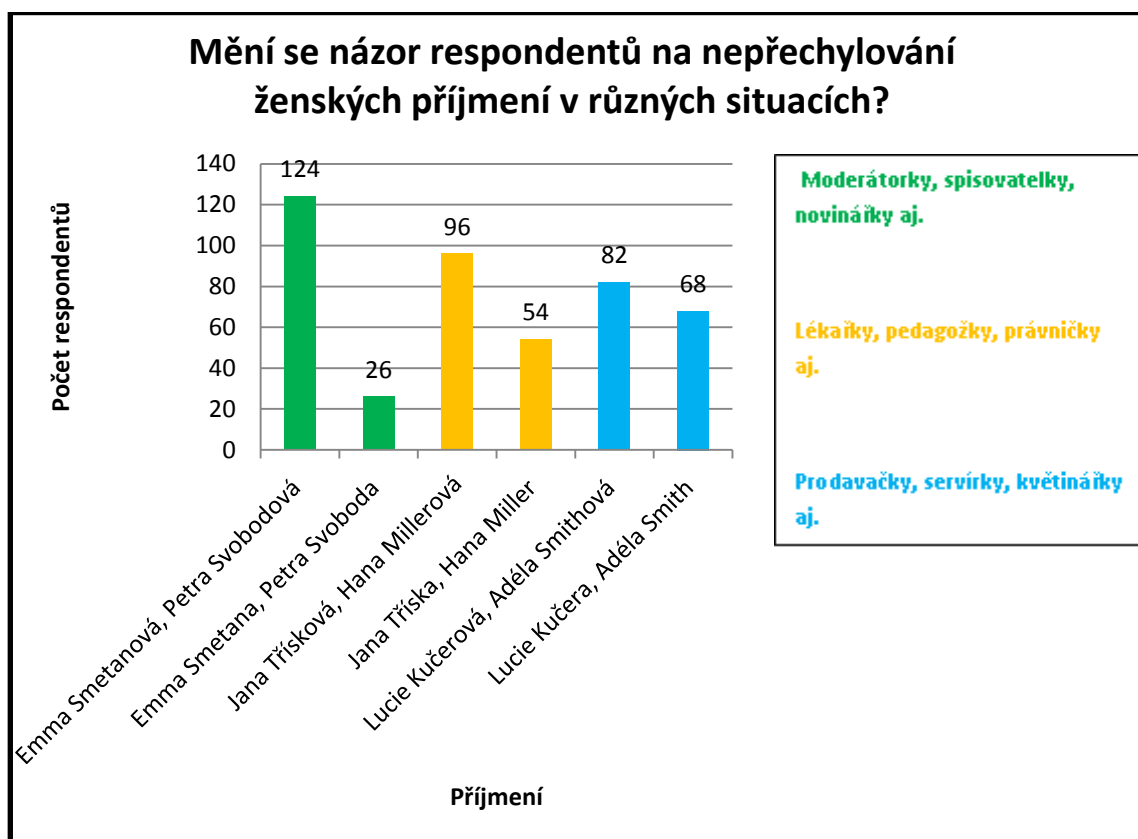
8. Jakou variantu příjmení upřednostňujete u příjmení lékařek, právniček, pedagožek apod.?

- c) Přechýlenou (Jana Třísková, Hana Millerová)
- d) Nepřechýlenou (Jana Tříska, Hana Miller)

9. Jakou variantu příjmení upřednostňujete u příjmení prodavaček, servírek, květinářek apod.?

- a) Přechýlenou (Lucie Kučerová, Adéla Smithová)
- b) Nepřechýlenou (Lucie Kučera, Adéla Smith)

Graf 1: Názor respondentů na podoby příjmení u rozličných profesí

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu lze jasně vyčíst, že nejvíce respondentů upřednostňuje přechýlenou podobu příjmení u českých moderátorek, spisovatelek, žurnalistek, apod. Naopak k nejmenšímu rozlišení mezi přechýlenými a nepřechýlenými příjmeními došlo u prodavaček, servírek, květinářek aj.

8.2 K vyhodnocení předpokladu č. 1

Předpoklad č. 1: Pokud mají respondenti při oslovování dam pracujících v různých odvětvích na výběr, upřednostňují přechýlená příjmení před příjmeními nepřechýlenými.

Otázky číslo 7, 8 a 9 zmíněné výše nám posloužily k potvrzení prvního předpokladu, který se vztahoval k preferencím příjmení ve třech různých odvětvích, profesích.

Jak je patrné z výsledků získaných z otázek číslo 7, 8 a 9, většina respondentů upřednostňuje přechýlená příjmení ve všech profesích a situacích. Největší rozdíl je patrný u žen, s jejichž příjmeními se setkáváme denně prostřednictvím mediální sféry. Naopak nejzanedbatelnější rozdíl můžeme vidět u profesí, při kterých se nesetkáváme s nutností ženy příjmením oslovit.

Zajímavou informací vyplývající z uskutečněného dotazníkového šetření byl názor většiny mužů na problematiku nepřechylování příjmení. Ve všech třech oblastech jsme se setkali s minimem mužů hlasujících pro nepřechýlená příjmení. Konkrétně se pro nepřechýlená příjmení ve všech oblastech rozhodlo pouze 28 mužů (9 pro mediální oblast, 10 pro lékařky, pedagožky, právničky apod. a 9 pro poslední skupinu).

Respondenti účastníci se tohoto dotazníkového šetření potvrdili první předpoklad. Pokud mají na výběr, upřednostňují přechýlená příjmení před těmi nepřechýlenými. Tento rozdíl byl nejzřetelnější v oblastech, kde se ženy v mezích slušnosti obvykle oslovují příjmeními (jedná se o první dvě kategorie zahrnující profese jako například moderátorky, spisovatelky, novinářky, lékařky, pedagožky, právničky apod.). Naopak v oblasti, ve které se běžně nesetkáváme s potřebou oslovovat ženy přímo (květinářky, prodavačky, servírky aj.), byl tento rozdíl nejmenší.

Tyto výsledky nebyly žádným překvapením. Veliký rozdíl v otázce příjmení vyskytujících se v mediální sféře jsme očekávali, jelikož se jedná o velice hojně a negativně diskutovanou problematiku. Na druhou stranu jsme byli překvapeni minimálním rozdílem mezi preferencemi u příjmení prodavaček, servírek, květinářek apod. U této skupiny jsme očekávali větší rozdíl, konkrétně příklonění k přechýleným podobám příjmení, protože se například v internetových diskuzích setkáváme s minimem pozitivních reakcí na problematiku příjmení nepřechýlených - bez ohledu na situace či profese.

Předpoklad č. 2

Z hlediska druhého předpokladu jsme se zaměřili na případné souvislosti mezi věkem a názorem respondentů na nepřechylování příjmení v různých situacích.

Středem zájmu byly názory respondentů z jednotlivých věkových skupin na nepřechylování ženských příjmení v různých situacích, profesích. Konkrétně se jednalo o tři oblasti: mediální, veřejnou a správní. Respondenti volili odpovědi dle toho, jak se staví k ženám, s jejichž příjmeními se setkávají na televizní obrazovce či v médiích; k ženám, které by měli oslovovat příjmením (lékařky, pedagožky, právničky apod.) a konečně k ženám, jejichž příjmení mohou vidět na jmenovkách, ale nemají potřebu je jimi oslovovat.

Pro lepší ilustraci jsme získaná data zanesli do sloupcových grafů. Jednotlivé profese jsme opět označili barevně, způsobem popsaným výše.

Pro vyhodnocení druhého předpokladu využíváme odpovědí na stejné otázky jako v předpokladu č. 1, tedy otázky č. 7, 8 a 9. Opět se jedná o dotazy, které se vztahovaly k náhledu účastníků dotazníkového šetření na přechylování ženských příjmení v různých situacích.

Konkrétně:

7. Jakou variantu příjmení upřednostňujete v české mediální sféře?

a) Přechýlenou (Emma Smetanová, Petra Svobodová)

b) Nepřechýlenou (Emma Smetana, Petra Svoboda)

8. Jakou variantu příjmení upřednostňujete u příjmení lékařek, právniček, pedagožek apod.?

c) Přechýlenou (Jana Třísková, Hana Millerová)

d) Nepřechýlenou (Jana Tříška, Hana Miller)

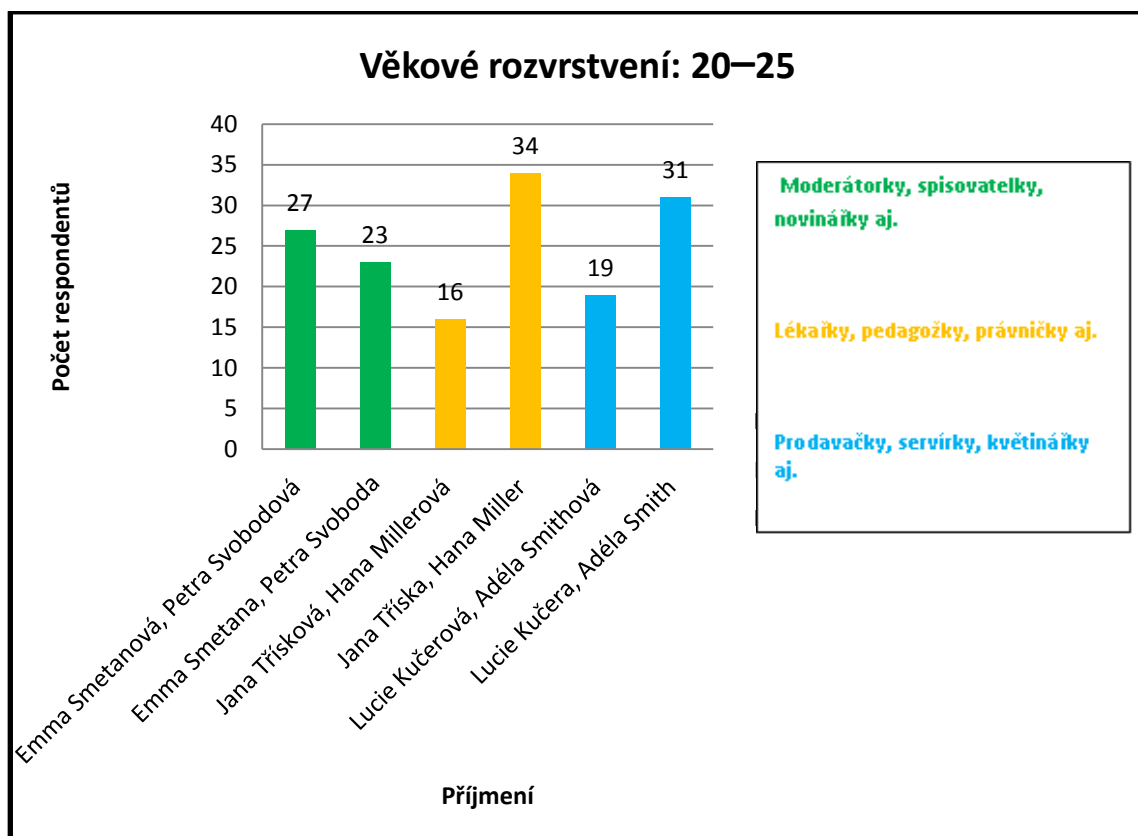
10. Jakou variantu příjmení upřednostňujete u příjmení prodavaček, servírek, květinářek apod.?

a) Přechýlenou (Lucie Kučerová, Adéla Smithová)

b) Nepřechýlenou (Lucie Kučera, Adéla Smith)

V této části jsme zaznamenali názory jednotlivých věkových skupin na výše zmíněné otázky obsažené v dotazníkovém šetření.

Graf 2: Názor respondentů na podoby příjmení u rozličných povolání (20–25 let)

Zdroj: Vlastní výzkum

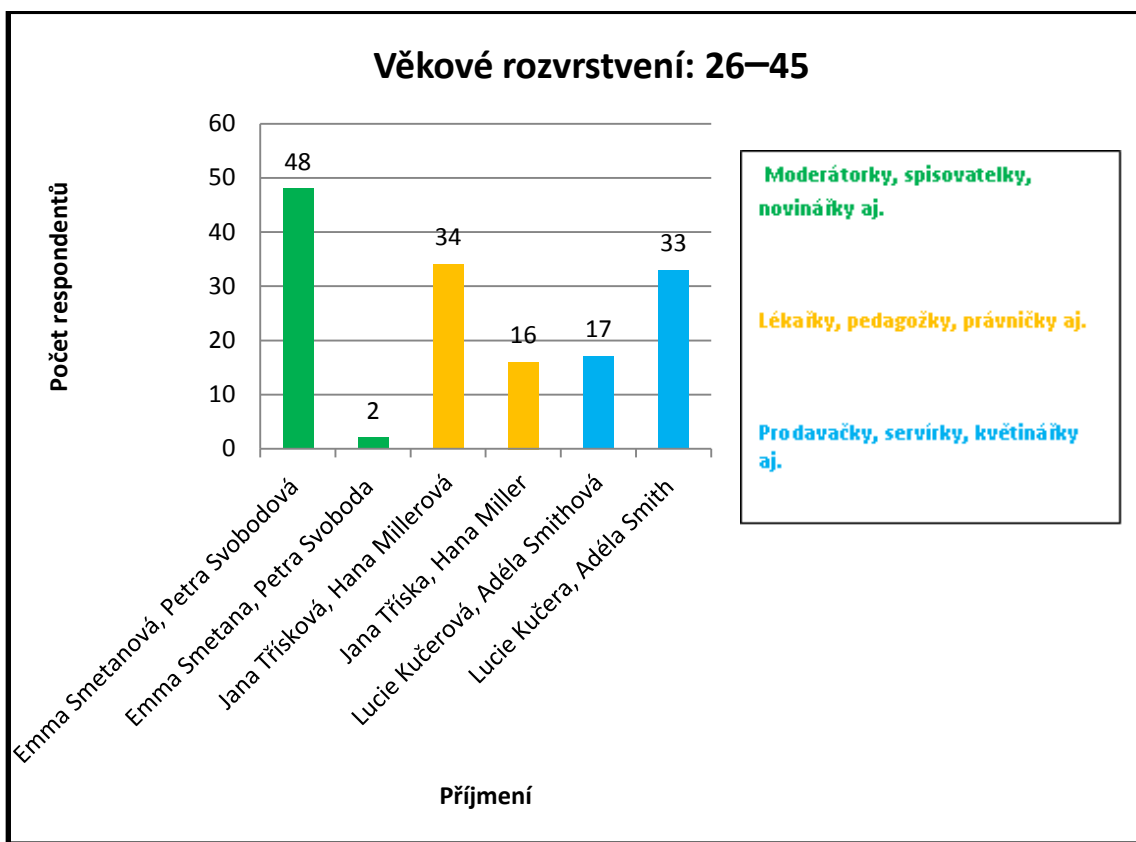
Tento graf zobrazuje výsledky získané z výzkumného šetření od respondentů ve věku časně dospělosti (20–25 let).

Z grafu je zřetelné, že respondenti ve věku 20–25 let upřednostňují nepřechýlená příjmení, ale jejich dominance není jednoznačná. Například v oblasti mediální sféry

respondenti z této věkové kategorie upřednostňují příjmení přechýlená. Na rozdíl od mediální sféry je v ostatních dvou skupinách profesí rozdíl mezi preferencemi příjmení vcelku patrný, konkrétně se respondenti většinou přiklánějí k příjmení nepřechýleným.

Tento výsledek nás velice překvapil, jelikož jsme nečekali tak zřetelný rozdíl mezi preferencí příjmení přechýlených a nepřechýlených u profesí jako například lékařky, pedagožky, právničky aj. Dále nás též překvapil minimální rozdíl u příjmení vyskytujících se v mediální sféře. Čekali jsme zřetelnější příklon k přechýlené podobě příjmení, jelikož se dle internetových diskuzí veřejnost nestaví k nepřechýlování příjmení v této oblasti pozitivně.

Graf 3: Názor respondentů na podoby příjmení u rozličných povolání (26–45 let)

Zdroj: Vlastní výzkum

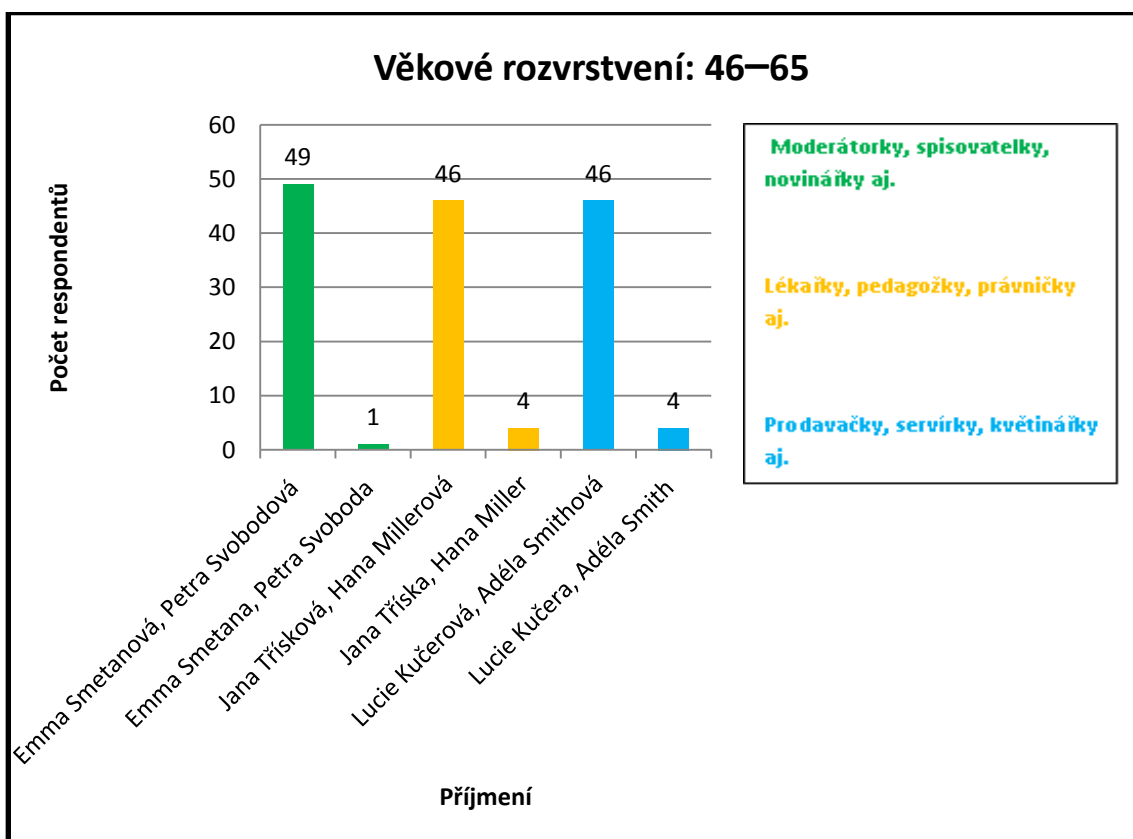
Tento graf zobrazuje výsledky získané z výzkumného šetření od respondentů ve věku střední dospělosti (26–45 let).

Z výše uvedeného grafu je očividné, že tato věková skupina preferuje přechýlená příjmení, ale převaha tohoto typu příjmení není jednoznačná. U příjmení patřících prodavačkám, servírkám, květinářkám aj. se objevuje dominance nepřechýlených příjmení. V této skupině jsou si též tyto dvě podoby příjmení nejbližší.

Musíme podotknout, že například výsledek patřící k mediální sféře (moderátorky, spisovatelky, novinářky aj.) jsme očekávali u předchozí skupiny, období časně dospělosti (20–25 let), jelikož jsme se setkali s nepříznivými reakcemi na tuto problematiku (převážně na adresu moderátorek) právě od této generace.

Co nás u této skupiny hodně překvapilo, je rozdíl mezi kategorií lékařek, pedagožek, právniček apod. a prodavaček, servírek, květinářek apod. Pokud se zaměříme na poměr hlasů mezi těmito skupinami, všimneme si, že jsou hlasy poměrně vyrovnané, ale nemůžeme říct, že se tato rovnováha týká stejných typů příjmení. Z grafu je možné vyčíst, že respondenti dávají přednost příjmením přechýleným v případě lékařek, pedagožek a právniček, naopak u příjmení prodavaček, servírek, květinářek upřednostňují příjmení nepřechýlená. Tento výsledek na nás působí dojmem, že účastníci dotazníkového šetření rozlišují profese, ve kterých dotyčnou ženu musíme oslovit, a profese, ve kterých nikoliv. Pokud ji dotyčný oslovit musí, upřednostní přechýlenou variantu, která v mnoha případech zní přirozeněji. Ve druhém případě, pokud ženu oslovovat příjmením nemusíme, je nám v podstatě její příjmení lhostejné. Ovšem, zda je tento názor správný, či nikoli, se můžeme pouze domnívat.

Graf 4: Názor respondentů na podoby příjmení u rozličných povolání (46–65 let)

Zdroj: Vlastní výzkum

Tento graf zobrazuje výsledky získané z výzkumného šetření od respondentů ve věku pozdní dospělosti (46–65 let).

Z grafu lze jasně vyčíst, že tato věková skupina jednoznačně upřednostňuje přechýlená příjmení ve všech situacích. Tato převaha je majoritní u všech profesí.

Většinová shoda vztahující se k přechýleným příjmením nás velice zaskočila. Sice jsme očekávali příklon k přechýleným příjmením, ale ne v takovéto míře a ne u všech třech druhů zaměstnání, situací.

8.3 K vyhodnocení předpokladu č. 2

Předpoklad č. 2: Mezi věkem respondentů a jejich názory na nepřechylování příjmení v různých situacích není prokazatelný vztah.

Abychom zjistili, zda existuje souvislost mezi věkem a názory respondentů, porovnali jsme mezi sebou názory jednotlivých věkových skupin. Za účelem potvrzení či vyvrácení druhého předpokladu jsme se podrobněji věnovali jen dvěma věkovým skupinám, a to období časně dospělosti (20–25 let) a období pozdní dospělosti (46–65 let). Prostřední skupina, období dospělosti (26–45 let), byla vynechána, aby byl věkový rozdíl mezi zkoumanými skupinami zřetelnější, a abychom se mohli přesvědčit, zda souvislost mezi věkem a názorem respondentů skutečně existuje, či nikoli.

Otázky číslo 7, 8 a 9 zmíněné výše posloužily k vyvrácení druhého předpokladu, který se vztahoval ke vztahu mezi názory a věkem respondentů na nepřechylování příjmení v různých situacích, u různých profesí.

Jak je patrné z výše uvedených grafů, respondenti patřící do období pozdní dospělosti (46–65 let) se na rozdíl od respondentů z období časně dospělosti (20–25 let) jednoznačně přiklánějí k přechýleným příjmením u povolání moderátorek, spisovatelek, novinářek apod. Jediný respondent, který se v této věkové skupině rozhodl pro nepřechýlené příjmení, byl mužského pohlaví. V případě respondentů patřících do období časně dospělosti jsme dospěli ke shodě se starší věkovou skupinou, jelikož se i respondenti z období časně dospělosti přiklonili v mediální sféře k příjmením přechýleným.

Pro profese jako například lékařky pedagožky, právničky apod. používající přechýlená příjmení se opět ve větším počtu vyslovili respondenti ve věku 46–65, tedy období pozdní dospělosti. Konkrétně se v této věkové kategorii pro přechýlené příjmení rozhodlo 46 respondentů, 4 se rozhodli pro příjmení nepřechýlená; jednalo se o dva muže a o dvě ženy. V porovnání s mladší věkovou skupinou je zde výrazný rozdíl v preferenci přechýlených příjmení. U respondentů z období časně dospělosti můžeme vidět příklon k nepřechýlené podobě příjmení, rozdíl je tvořen 18 respondenty, což je vzhledem k celkovému množství 50 respondentů v jedné věkové skupině rozdíl veliký.

Abychom shrnuli výše řečené, pro nepřechýlená příjmení se respondenti ve věku 20–25 let rozhodovali takto: moderátorky, spisovatelky, novinářky apod. 23 respondentů; lékařky, pedagožky, právničky apod. 34 respondentů a pro prodavačky, servírky, květinářky apod. 31 respondentů. Na druhou stranu věková skupina spadající do oblasti pozdní dospělosti se pro stejné skupiny rozhodovala takto: moderátorky, spisovatelky, novinářky apod.

1 respondent; lékařky, pedagožky, právničky apod. 4 respondenti a prodavačky, servírky, květinářky apod. 4 respondenti.

Respondenti účastníci se tohoto dotazníkového šetření druhý předpoklad vyvrátili. Z výzkumného šetření jsme zjistili, že existuje spojitost mezi věkem respondentů a jejich názory na přechylování, resp. nepřechylování příjmení v různých situacích. Konkrétně starší respondenti upřednostňují přechýlená příjmení ve všech profesích, na rozdíl od mladších respondentů. Tento rozdíl je nápadný v otázce všech zmíněných profesích, jelikož respondenti ve věku časně dospělosti upřednostňují přechýlená příjmení pouze ve sféře mediální, a to pouze s rozdílem 4 respondentů ve prospěch přechýlených příjmení. V ostatních profesích se tito respondenti (20–25 let) přiklánějí k nepřechýleným příjmením.

8.4 K vyhodnocení otevřených otázek

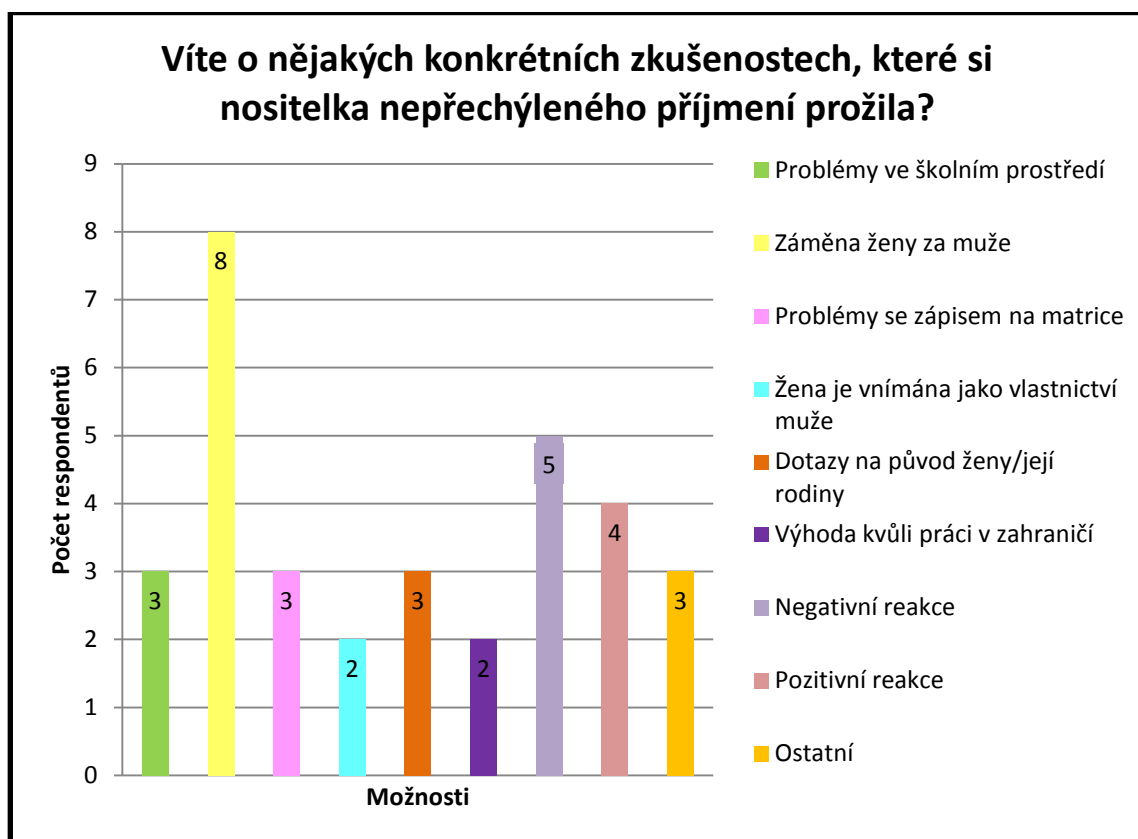
Desátá otázka je otázkou otevřenou, která se zajímá o konkrétní zkušenosti, jež si nositelka nepřechýleného příjmení prožila. Vzhledem k tomu, že se tohoto dotazníkového šetření zúčastnilo pouze osm respondentek používajících nepřechýlené příjmení v běžném životě, byli jsme překvapeni, jelikož se sešlo celkem 33 odpovědí na tuto otázku.

Abychom mohli rozdělit odpovědi do několika škál, museli jsme si všechny odpovědi několikrát přečíst a rozhodnout se, jakým způsobem je budeme kódovat. Po pečlivém přečtení všech příspěvků k otevřené otázce, jsme se, vzhledem k poměrně malému počtu odpovědí, rozhodli pro kódování těch myšlenek, které se objevily minimálně dvakrát. Kódovalo se do konkrétních skupin:

- Problémy ve škole
- Záměna ženy za muže
- Problémy se zápisem na matrice
- Žena je vnímána jako vlastnictví muže
- Dotazy na původ ženy nebo její rodiny
- Výhoda kvůli práci v zahraničí
- Negativní reakce
- Pozitivní reakce
- Ostatní

Do kolonky „ostatní“ byly zařazeny ty odpovědi, které se vyskytovaly pouze jednou, a tudíž nešly zařadit do konkrétních škál. Všechny odpovědi jsou k nalezení v Příloze 2.

Graf 5: Vyhodnocení otevřených odpovědí

Zdroj: Vlastní výzkum

Jak je patrné z výše uvedeného grafu, nejčastější zkušeností je záměna ženy za muže, ke které může dojít jak po telefonu, tak v elektronické komunikaci. Zajímavou a šokující odpovědí byl případ, ve kterém respondentka zmiňovala, že i v případě uvedení křestního jména je dotyčná považována za muže.

Odpovědi zařazené do kategorie negativních reakcí se umístily jako druhá nejčastější zkušenost. Velice často ve společnosti zaznívají důvody proti nepřechýlování zmiňující se o snaze odlišit se či se zviditelnit. S tímto zviditelněním souvisí jedna zajímavá odpověď z kolonky „ostatní“, která uvádí, že lidé nosící nepřechýlené příjmení jsou většinou celebrity, významné osobnosti.

Pouze o jednu odpověď méně obsahuje kolonka pozitivních reakcí. Tyto názory byly většinou zdůvodňovány větší atraktivitou příjmení, hodnocením bez předsudků či snadným zapamatováním příjmení.

Skupin zmíněných třemi respondenty je více. Konkrétně sem byly zařazené čtyři kategorie: problémy ve školním prostředí, problémy se zápisem na matrice, dotazy na původ ženy či její rodiny a skupina ostatních.

Pro odpověď „problémy ve školním prostředí“ se rozhodly mimo jiné dvě ženy užívající tuto variantu příjmení v běžném životě. První zmiňuje, že její dcera navštěvující druhou třídu ZŠ je ve škole vystavena nepochopení spolužáků, kteří se jí posmívají. Zároveň se setkává

s nesouhlasem pedagogů. Bohužel, kvůli anonymitě dotazníku, jsme nemohli dohledat a kontaktovat autorku této odpovědi, abychom zjistili další informace o těchto konkrétních problémech. Například by nás zajímalo, jaké negativní postoje zaujímají pedagogové k této malé holčičce. Další žena, která používá nepřechýlené příjmení, zažila též nepříjemnou situaci ve škole, jelikož pedagog opět nesouhlasil s touto podobou příjmení. Také se, bohužel, nepodařilo kontaktovat autorku, abychom zjistili bližší informace o této obtížné situaci. Poslední, třetí respondentka zařazená do této skupiny zmínila svou sestru a její dceru, která je nepřechýlenou podobou příjmení velmi znevýhodněna, převážně ve škole.

Zápis na matričním úřadě zmínili tři respondenti, z čehož jeden je žena používající nepřechýlené příjmení.

Zvědavost společnosti spojená s původem žen používajících nepřechýlené příjmení byla zaznamenána ve třech případech. Ani v jednom se pro tuto variantu nerozhodla žena tuto podobu užívající, nýbrž lidé, kteří jsou s těmito ženami v kontaktu.

Poslední skupinou, čítající tři respondenty, je skupina ostatních odpovědí. Do této skupiny byla zařazena též jedna žena, jejíž příjmení má nepřechýlenou podobu. Jedná se o případ, že na ženu lidé mluví automaticky anglicky, jelikož se dle jejího příjmení domnívají, že budou hovořit s Britkou. Bohužel se opět nepodařilo kontaktovat pisatelku této odpovědi, abychom zjistili, jak její příjmení zní. Další názor míní, že je tímto jménem narušen dojem ženskosti, a poslední názor byl již zmíněn výše. Jedná se o odpověď, že tyto ženy jsou především celebrity či významné osobnosti.

Poslední dvě skupiny čítají každá dva respondenty. Jedná se o názory: žena je vnímána jako vlastnictví muže a výhoda kvůli práci v zahraničí.

Názor, že je žena vnímána jako vlastnictví muže, je v naší společnosti hojně rozšířen. V tomto dotazníkovém šetření se k této odpovědi přiklonily zástupkyně obou příjmení, přechýleného i nepřechýleného. Vedoucí Ústavu pro jazyk český, Karel Oliva, na to má odlišný názor: „*Představa, že emancipace spočívá v tom, že si dám trošku jiné jméno, mi přijde jako urážka ženskosti obecně a zejména emancipačních snah. Zrovnoprávnění přeci nespočívá v nějakých písmenkách. A nemyslím si, že se to nějak masově prosadí. Vezměte si třeba takové dámy, jako jsou střeľkyně Kateřina Emmons nebo exministryně Karolína Peake.*“ (Mach, 2015, dostupné z: <http://pravo.newtonit.cz/default.asp?cache=413631>)

Další názor uváděný v tomto článku se týká přivlastňovacích přídavných jmen jako důkazu, že přípony -ová, -á nemají žádnou spojitost s přivlastňováním, jak to mohou některé ženy cítit. „*Kdo je alespoň trochu v jazyce vzdělaný, tak ví, že přivlastňovací koncovky vypadají jinak. Když se někdo jmenuje Novák, tak je to Novákova kniha, nikoli Nováková kniha. Stačí mít elementární znalost o českém jazyce, abychom viděli, že to tak není*“ (Mach, 2015, dostupné z: <http://pravo.newtonit.cz/default.asp?cache=413631>).

Poslední skupina zařazená v grafu se týká pozitivního náhledu na tuto problematiku, spojeného s prací v zahraničí. Obě respondentky zařazené do této kategorie využívají nepřechýlené příjmení a přiklání se k této podobě, jelikož je pro cizince srozumitelnější. Zároveň se zde jako dovětek objevuje názor příbuzné respondentky, která má prý zkušenosti s tím, že cizinci nechápou ženu s přechylovací příponou -ová jako manželku muže se stejným příjmením. Stejný názor zastává také Renáta Clarková z Českého centra v Londýně, která tvrdí, že Angličané považují přechýlené příjmení za naprosto jiné jméno a nenapadá je souvislost se jménem manžela (ČTK, 2002. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/odbornici-se-prou-o-prechylovani-jmen-d85-/domaci.aspx?c=A020807_111054_domaci_ton).

ZÁVĚR

Na začátku této bakalářské práce byl vytyčen cíl objasnit pravidla pro přechylování a skloňování příjmení v českém jazyce. Vzhledem k obsáhlosti tohoto tématu je problematice věnováno nejvíce prostoru v teoretické části. Zároveň jsme se věnovali obecnému poučení o přechylování, zákonům, názorům lingvistů na tuto problematiku a rovněž poučení o začleňování cizích a orientálních osobních jmen do češtiny.

Hlavním cílem teoretické části této bakalářské práce, jak bylo naznačeno v úvodu, bylo podat přehled o problematice přechylování příjmení především z teoretického hlediska. Je nutno zdůraznit, že ačkoli se jedná o aktuální a v současnosti médii často probíranou problematiku, bylo velice obtížné najít zdroje, které by se danými pravidly zabývaly, a přitom by nevycházely z primární publikace od Miloslavy Knappové (2008).

Pro dosažení cílů praktické části byly předem stanoveny dva předpoklady. První se týkal názoru respondentů na nepřechýlená příjmení v různých situacích a u odlišných profesí. Druhý předpoklad se věnoval vztahu mezi věkem respondentů a jejich názory na tuto problematiku.

Pro získání předem stanoveného počtu respondentů pro každou věkovou skupinu (časná dospělost: 20–25 let, střední dospělost: 26–45 let, pozdní dospělost: 46–65 let) bylo nutno oslovit studenty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, lidi na ulici a v poslední řadě byli o účast na tomto výzkumném šetření požádáni rodinní příslušníci a přátelé. Všichni tito respondenti museli být oslovováni v několika etapách, aby bylo dosaženo předem stanoveného počtu 50 respondentů v každé věkové skupině, tj. zkoumaný soubor zahrnuje 150 respondentů.

Abychom zjistili, jaký je názor respondentů na nepřechylování příjmení v různých situacích a u odlišných zaměstnání, museli jsme porovnat tři otázky z dotazníku, tj. otázky číslo 7, 8 a 9. Tyto otázky se vztahují k přechýleným a nepřechýleným příjmením u různých profesí (moderátorky, lékařky, prodavačky aj.). Ze získaných výsledků jasně vyplynulo, že se respondenti, bez ohledu na věk, přiklánějí k přechýleným příjmením ve všech situacích, tedy i u všech profesí. Respondenti potvrdili první předpoklad, tedy: pokud mají na výběr, upřednostňují přechýlená příjmení před těmi nepřechýlenými.

Z hlediska druhé výzkumné otázky jsme se zaměřili na případnou souvislost mezi věkem a názorem respondentů na podobu příjmení v různých situacích a u odlišných zaměstnání. Pro tento předpoklad jsme opět porovnávali otázky číslo 7, 8 a 9, které se vztahují k odlišným tvarům příjmení u různých profesí. Pro lepší orientaci ve výsledcích jsme do grafů znázornili všechny věkové skupiny i s jejich názory, ovšem pro zjištění odpovědi na předem stanovený předpoklad jsme porovnávali pouze dvě věkové skupiny. Konkrétně se jednalo

o období časně dospělosti (20–25 let) a o období pozdní dospělosti (46–65 let). Prostřední věková skupina (26–45 let) byla vynechána úmyslně, aby byl věkový rozdíl a předpokládaný názorový rozdíl mezi porovnávanými skupinami zřetelnější, jelikož jsme se chtěli soustředit pouze na vztah mezi věkem respondentů a jejich názory na problematiku příjmení. Porovnáním těchto dvou věkových skupin jsme vyvrátili druhý předpoklad. Bylo zjištěno, že existuje rozdíl mezi věkem respondentů a jejich názory, konkrétně respondenti z období pozdní dospělosti preferují přechýlená příjmení ve všech profesích, na rozdíl od respondentů z období časně dospělosti. Tento rozdíl je zřetelný ve všech situacích, u všech profesí.

Zároveň jsme do praktické části zahrnuli odpovědi na otevřenou otázku. Otázka se zajímala o konkrétní zkušenosti, které si nositelky nepřechýleného příjmení prožily. Odpovědi byly rozděleny do několika skupin. Nejpočetnější odpovědí se stala záměna ženy za muže, dále sem patřily negativní reakce na nepřechýlená příjmení a v neposlední řadě si respondenti nepřechýlené příjmení pochvalovali díky větší atraktivitě příjmení, snadnému zapamatování apod.

Tento výzkum poskytl obraz o názoru respondentů na podobu příjmení v různých situacích i profesích a porovnal rozdíl mezi věkem respondentů a jejich názory. Vzhledem k početnímu zastoupení respondentů nelze tyto názory generalizovat.

Cíle, které byly v praktické části práce stanoveny, byly naplněny, neboť na předpoklady, které byly formulovány na začátku práce, byly získány validní odpovědi.

Rádi bychom závěrem dodali, že poznatky získané v této bakalářské práci by mohly být použity jako podklad pro další bádání. Zajímavým pokračováním by mohlo být bližší zkoumání konkrétních zkušeností, které si ženy užívající nepřechýlené příjmení prožily. Zároveň by bylo zajímavé podrobit výzkumu nejen příjmení, ale také křestní jména a zkoumat, zda rodiče berou ohled na formu příjmení při výběru právě jména křestního. Tedy, zda upřednostňují křestní jména zdomácnělá, či jména cizího původu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Bibliografie

Autorský kolektiv pracovníků Lingea s.r.o. *Slovník současné češtiny: Správně česky*. 1. Brno: Lingea, 2011. ISBN 978-80-87471-27

CIBULKA, Aleš, SATURKOVÁ, Jitka (ed.). *O češtině*. Vyd. 1. Praha: Česká televize, 2007. Edice České televize. ISBN 978-80-85005-83-7.

CUŘÍN, František a NOVOTNÝ, Jiří. *Vývojové tendence současné spisovné češtiny a kultura jazyka*. Vyd. 3. Praha: SPN, 1987. 105 s. Učebnice pro vysoké školy.

ČECHOVÁ, Marie et al. *Čeština - řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. 442 s. ISBN 978-80-7235-413-9.

ČMEJRKOVÁ, Světlá. *Rod v jazyce a komunikaci: Specifika češtiny*. In *Slovo a slovesnost*. 2002, 63(4), 263-286.

DANEŠ, František et al. *O češtině pro Čechy: jazyková příručka*. 2. vyd. Praha: Orbis, 1963. 306 s. Edice Novinářského studijního ústavu v Praze.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8.

DOKULIL, Miloš et al. *Mluvnice češtiny: vysokoškolská učebnice pro studenty filozofických a pedagogických fakult aprobace český jazyk*. [Díl] 1, Fonetika, Fonologie, Morfonologie a morfemika, Tvoření slov. 1. vyd. Praha: Academia, 1986. 566 s., [4] s. obr. příl.

EISNER, Pavel. *Chrám i tvrz: kniha o češtině*. Praha: XYZ, 2015. 762 stran. ISBN 978-80-7505-272-8.

FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Překlad Petr Bakalář. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. 255 s. ISBN 978-80-7367-815-9.

HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 195 s. Učebnice pro vysoké školy.

HAVRÁNEK, Bohuslav a JEDLIČKA, Alois. *Česká mluvnice*. 4., přeprac. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. 568 s. Učebnice pro vysoké školy.

HENYCH, Václav. *Zákon o matrikách, jménu a příjmení: s poznámkami a souvisejícími předpisy*. Vyd. 1. Praha: IFEC, 2002. 693 s. Justis. Modrá řada. ISBN 80-86412-19-9.

HRUŠKOVÁ, Zdeňka. *Jména přechýlená*. In: DANEŠ, František, ed. a kol. *Tvoření slov v češtině*. 2, Odvozování podstatných jmen. 1. vyd. Praha: Academia, 1967. 779 s., [3] slož. I. příl.

HUBÁČEK, Jaroslav, JANDOVÁ, Eva a SVOBODOVÁ, Jana. *Čeština pro učitele*. Vyd. 3. [Opava]: Vademecum Bohemiae, 2002. 323 s. ISBN 80-86041-33-6.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 265 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.

JÍLEK, František. *Počestěme svá příjmení*. Praha: Zemská rada osvětová, [asi 1945]. 7 s.

KARLÍK, Petr a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. 799 s. ISBN 978-80-7106-624-8.

KNAPPOVÁ, Miloslava (1983). *K překládání osobních jmen*. In: *Naše řeč*, 66, 1983, s. 169 - 173.

KNAPPOVÁ, Miloslava (1989). *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 1989. 204 s. Studie a práce lingvistické, Sv. 24. ISBN 80-200-0167-0.

KNAPPOVÁ, Miloslava (2003). *K jazykovým a právním aspektům přechylování příjmení v češtině*. In: *Naše řeč*, 86, 2003, s. 113 - 119.

KNAPPOVÁ, Miloslava (2008). *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. Liberec: AZ KORT, 2008. ISBN 80-238-8173-6.

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.

MARTINCOVÁ, Olga a kol. *Nová slova v češtině 2: slovník neologizmů*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004. 568 s. ISBN 80-200-1168-4.

OPAJSKÁ, Zdeňka. *Nová pojmenování ženských osob*. In: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: ÚJČ AV ČR, 2005, s. 40-53

PRAVDOVÁ, Markéta, ed. a SVOBODOVÁ, Ivana, ed. *Akademická příručka českého jazyka*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014. 533 s. ISBN 978-80-200-2327-8.

PUNCH, Keith. *Základy kvantitativního šetření*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 150 s. ISBN 978-80-7367-381-9.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 184 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-3006-6.

ŠEBESTA, Karel. Jazyk zpráv. In: OSVALDOVÁ, Barbora. *Zpravodajství v médiích*. 2. Praha: Karolinum, 2011, s. 117-135. ISBN 978-80-246-1899-9.

ŠIMANDL, Josef. *Jak správně psát cizí ženská příjmení?*. Knihkupec a nakladatel, 2001,6(9), s. 4. ISSN 1211-4154.

Internetové zdroje

CVRČEK, Václav. *S Václavem Cvrčkem o jazykovědě* [online]. In: . www.respekt.cz, 2009 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://www.respekt.cz/rozhovory/s-vaclavem-cvrckem-o-jazykovede>

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Odborníci se přou o přechylování jmen* [online]. In: . www.idnes.cz, 2002 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/odbornici-se-prou-o-prechylovani-jmen-d85-/domaci.aspx?c=A020807_111054_domaci_ton

MACH, Jiří. *Ženské výstřelky ve jménech. Čeština trpí* [online]. In: www.novinky.cz, 2015 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/364530-vystrelky-v-zenskych-jmenech-cestina-trpi.html>

MALINDA, Jan. *Kopněte si do češtiny. Mapovali jsme, proč přechylovat a proč ne* [online]. In: . www.idnes.cz, 2011 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/kopnete-si-do-cestiny-mapovali-jme-proc-prechylovat-a-proc-ne-pbc-/domaci.aspx?c=A110826_112623_domaci_jw

STEJSKAL, Libor. *Lídryně Merkel? Lídr Merkelová? Čemu dáte přednost vy?* [online]. In: . www.respekt.cz, 2010 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://nazory.aktualne.cz/komentare/lidryne-merkel-lidr-merkelova-cemu-date-prednost-vy/r~i:article:671078/>

PŘÍLOHY

Příloha 1

Přechylování příjmení - dotazník

Dobrý den, třetím rokem studuji VŠ (obory čj-aj) a jako téma mé bakalářské práce jsem si vybrala přechylování příjmení v českém jazyce. Jedná se o problematiku ženského příjmení, konkrétně zdali má ženské příjmení být zakončeno na -ová/-á (Nováková, Bílá), anebo má zůstat v nepřechýlené mužské podobě (Novák, Bílý). Výsledky z tohoto dotazníku budou použity v mé bakalářské práci.

Předem děkuji za vyplnění.

1. Jaký je Váš věk?
 - a. 20 – 25
 - b. 26 – 45
 - c. 46 – 65
2. Jakého jste pohlaví?
 - a. Muž
 - b. Žena
3. Jaké jste národnosti?
 - a. Česká
 - b. Jiná
4. Jste-li žena, jakou podobu příjmení používáte?
 - a. Přechýlenou (Jana Nováková)
 - b. Nepřechýlenou (Jana Novák)
5. Máte ve svém okolí nějakou ženu, která používá nepřechýlené příjmení? (Jana Novák)
 - a. Ano
 - b. Nevím
 - c. Ne
6. Jakou variantu příjmení upřednostňujete u zahraničních celebrit?
 - a. Přechýlenou (Sandra Bullocková, Marylin Monroeová)
 - b. Nepřechýlenou (Sandra Bullock, Marylin Monroe)
7. Jakou variantu příjmení upřednostňujete v české mediální sféře?
 - a. Přechýlenou (Emma Smetanová, Petra Svobodová)
 - b. Nepřechýlenou (Emma Smetana, Petra Svoboda)

8. Jakou variantu příjmení upřednostňujete u příjmení lékařek, právniček, pedagožek apod.?
- a. Přechýlenou (Jana Třísková, Hana Millerová)
 - b. Nepřechýlenou (Jana Tříška, Hana Miller)
9. Jakou variantu příjmení upřednostňujete u příjmení prodavaček, servírek, květinářek apod.?
- a. Přechýlenou (Lucie Kučerová, Adéla Smithová)
 - b. Nepřechýlenou (Lucie Kučera, Adéla Smith)
10. Víte o nějakých zkušenostech s nepřechýlenými příjmeními?

Příloha 2

Vyhodnocení otevřených odpovědí z otázky č. 10

Záměna ženy za muže

- Okolí si často myslí, že bude jednat s mužem podle formy příjmení.
- Při telefonní komunikaci není ihned zřejmé, zda-li je na opačném konci muž, či žena. Problém je aktuálnější, pokud je dotyčná nachlazená – změna hlasu. Je tedy potřeba představovat se i jménem.
- Mají pocit že budou jednat s chlapem.
- Mám zápornou zkušenost – mysleli si, že má přijít muž a ne žena.
- Když neuvedu křestní jméno, obvykle jsou lidé překvapeni, že nejsem muž
- Prý s ní mluví jako s mužským, i když se představí jako Jana.
- Pletou si ji s chlapem.
- Často si jí pletou s chlapem.

Negativní reakce

- Starší ročníky mohou mít problém s přijutím nepřechýlených příjmení.
- V mém okolí jsou tyhle příjmení chápány jako zbytečný výstřelek.
- Kámoška to má a podle ní sou starý lidi páprdové, který si na to prostě nezvyknou.
- Sestřenice má nepřechýlené příjmení a pořád si na to stěžuje.
- Často se ptají proč. Takže to musí vysvětlovat a obhajovat.

Pozitivní reakce

- Její příjmení zní atraktivněji.
- Vždy jsem se setkala spíše se zvědavostí než s negativní reakcí.
- Nikoho neznám, ale myslím si, že to dává ženám možnost být hodnocena bez předsudků.
- Kamarádka je v kolektivu vnímaná světově, je to zajímavější a všichni si její příjmení pamatujeme.

Problémy se zápisem na matrice

- Kamarádce reakce okolí nevadí, ona ví že by se její příjmení špatně přechylovalo, tak si ho nechala v mužském tvaru. Měla ale problém, aby jí úřady jméno uznali.
- Já sama mám příjmení Slaveva ale chtěli mi na matrice napsat Slavevova nesouhlasila jsem.
- Švagrová měla veliké problémy na matrice.

Školní prostředí (problémy, šikana)

- Měla jsem problém při zkoušce, protože profesor nesouhlasil s mým příjmením.

- Co ale děvčata? Ty se rozhodnout nemohou a automaticky přebírají rozhodnutí rodičů. Například má dcera tímto rozhodnutím velice trpí ve škole, chodí do druhé třídy zš, kde se toto příjmení nelíbí učitelům, a žáci se jí kvůli tomu posmívají.
- Sestra má nepřechýlené příjmení, ona s tím problémy nemá. Ale její dcerka v první třídě je tím dost znevýhodněná. Učitelům se to nelíbí a děti si z ní dělají legraci.

Dotazy na původ ženy/její rodiny

- Kamarádky se ptají odkud je.
- Často se jí ptají na původ.
- Musí vysvětlovat odkud je.

Ostatní

- Když mi lidé telefonují, tak rovnou mluví anglicky, protože si myslí, že jsem Britka.
- Dle mého nepřechýlená podoba narušuje ženskost ve jméně.
- Nikoho v mém okolí neznám. Myslím, že to jsou většinou celebrity, významné osobnosti.

Žena je vnímána jako vlastnictví muže

- Nevidím důvod, proč bych neměla být vnímána jako plnohodnotný partner svého muže, ale pouze jako cosi v jeho vlastnictví.
- Proč by se žena měla vzdát své přípony a měla by být vnímána jako věc ve vlastnictví svého muže? Kvůli genderové korektnosti podotýkám, že i muž si může vzít jméno své ženy, i to znám ze svého okolí. Role rodiny v poslední době upadá a není to podle mne dobrý trend, takže cokoliv, co rodinu stmeluje (společné příjmení) schvaluji.

Výhoda kvůli práci v zahraničí

- Za prvé pracuji pro zahraniční firmu, takže je to snazší.
- Například pokud se častěji žena pohybuje v zahraničí, může mít s přechýleným tvarem problém (manželé se podle některých pohledů nejmenují stejně, tedy není jasné, že jsou manželé a jsou s tím problémy - zkušenost tchýně).